

GLASHISTORISCH TIJDSCHRIFT

DE OUDE FLESCH ☐

41e JAARGANG ISSN 1383-30 NUMMER 163

4e KWARTAAL 2020

ZEKER IN VERPAKKINGEN

Bij Dijkstra Vereenigde vindt u altijd de gewenste verpakking!

Dit kan een standaard of gepersonaliseerde fles zijn, voorzien van een standaard of 'custom-made' sluiting. Wenst u de fles meer 'added value' te geven? Dijkstra Vereenigde informeert u graag over de verschillende decoratiemogelijkheden en verzorgt het totale proces van ontwerp tot botteling van uw fles.

Dijkstra Vereenigde is een vooraanstaande leverancier in de Benelux en levert een groot assortiment verpakkingen aan de dranken-, voedings-, farmacie- en cosmetica-industrie.

- Uitgebreid assortiment
- Hoge kwaliteit verpakkingen en sluitingen
- Expertise in personalisatie en decoratie
- Ontwerp en ontwikkeling van custom-made modellen
- Oplossingsgericht

**dijkstra
verenigde**

www.dijkstra.net

**Het Nationaal
Glasmuseum Leerdam**

**Brengt glas tot leven
in museum en glasblazerij!**

Museum

Het museum bevindt zich in twee statige, sfeervolle villa's aan het riviertje de Linge in Leerdam. In wisselende tentoonstellingen is historisch glas, hedendaagse kunst en design te zien.

Bij de vaste collectie, die permanent te bekijken is, ligt de nadruk op 20de en 21ste eeuwse topstukken zoals het bekende Gldeglas van A.D. Copier.

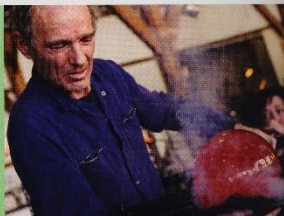
De Copierbrug in het museum © Ben Dorman

Glasblazerij

De glasblazerij van het Nationaal Glasmuseum Leerdam ligt in het oude centrum van Leerdam. Vanaf de tribune is te zien hoe de glasblazers heet, vloeibaar glas omtoveren tot de prachtigste (kunst)voorwerpen.

Glasblazer Henk Verweij © Ben Dorman

**Nationaal
Glasmuseum**

Glasmuseum
Lingedijk 28-30
4142 LD Leerdam

Glasblazerij
Zuidwal in het centrum
4141 BE Leerdam

nationaalglasmuseum.nl

Bezoek het **Nationaal Jenevermuseum**,
een levende **19de-eeuwse stokerij** in
hartje Hasselt.

**NATIONAAL
JENEVERMUSEUM
HASSELT**

WWW.JENEVERMUSEUM.BE

Nationaal Jenevermuseum | Witte Nonnenstraat 19 | 3500 Hasselt

Inhoud.

4. Harzer Sauerbrunnen

Rob Faassen

6. Een greep uit de collectie van...

**El. & Th. Zandbergen
The Windmill Collection**

8. Pillar moulded glass

Johan Soetens

13. Romeins glas uit de Lehmann Coll.

Johan Soetens

17. Amerika's duurste whiskeyfles

Johan Soetens

18. Een fles met een verhaal

**Rob Faassen
Johan Soetens**

24. De Vrijbuiters van Kiderlen

Wim Snickers

26. Bizarre bottles / Bouteilles bizarres

Johan Soetens

28. Dijkstra Verenigde 'Verenigd'

Johan Soetens

35. En dan dit nog....

Van de redactie

U weet het: om niet ten onder te gaan in de vloed van Kerstnummers en de feestaanbiedingen van de supermarkten laten we ons blad voor het vierde kwartaal pas op U los in het Nieuwe jaar. Ik hoop dat U er in de komende 'lock down'periode er de tijd voor kunt nemen. Goed moment om U allen een gezond 2021 toe te wensen. Helaas kunnen we elkaar nu niet in Leerdam ontmoeten: we kunnen niet voorzichtig genoeg zijn! Maar hopelijk is er in de loop van het jaar gelegenheid om met elkaar een sprankelend glas te heffen op het welzijn van onze vereniging en van elkaar.

Helaas moeten we daarbij een tweetal gewaardeerde leden missen. Op 2 oktober overleed Hein de Jong, samen met zijn vrouw Kiek jarenlang een trouwe en sympathieke bezoeker van onze bijeenkomsten en actieve deelnemers aan de Verzamelaarsbeurs in Utrecht.

Op 21 oktober overleed Peter Fluiter, gewaardeerd lid en enthousiast verzamelaar van jeneverflessen en bij iedereen bekend om zijn grote collectie miniatuurflesjes die hij tijdens de ruilbeurzen en op de Verzamelaarsbeurs aanbood.

Wij zullen hen missen en gedenken hen met eerbied en genegenheid.

Het moge U allen goed gaan en hopelijk tot spoedig ziens!

Johan Soetens

Redactie:

Johan Soetens, jsoetens@hetnet.nl

Rob Faassen, faassenrob1@gmail.com

Coos van Deursen, coosvandeursen@ziggo.nl

Verzamelaarsvereniging

'De Oude Flesch'

Opgericht 6 juni 1979

Voorzitter;

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Secretaris en website beheer;

John Poot, secretariaat@deoudeflesch.org

Penningmeester, vice-voorzitter;

Klaas Prins, klaasprins43@gmail.com

Facebook beheer en 2^e secretaris;

Ton Vermeulen, tonvermeulen@fluitschip.nl

Beheerder bibliotheek;

Henk Hettinga, henk@jenevermuseum.nl

Verzamelaarsvereniging DE OUDE FLESCHE stelt zich ten doel het bevorderen van interesse in, en het verbreden van kennis over gebruiksglas van de oudheid tot heden. Dit heeft betrekking op de productiemethoden, de industriële verwerking en aspecten rond het gebruik van glas. Zij bevordert en ondersteunt het verzamelen van en het onderzoek naar historisch verpakkingsglas, drinkglazen en branche gerelateerde artikelen in de meest brede zin van het woord en streeft naar een vriendschappelijke samenwerking tussen haar leden onder andere door de uitgave van een kwartaalblad, en een driemaandelijke bijeenkomst. Ook wil de vereniging samenwerken met gelijkgerichte organisaties waar ook ter wereld

Lidmaatschap € 45.- per jaar.

Huisgenoten € 10.-

Giro 4142725 t.n.v. "De Oude Flesch",

IBAN: NL90INGB0004142725

BIC: INGBNL2A

Schansbosch 11, Linschoten

Voor alle verdere informatie website:

www.deoudeflesch.nl

<https://www.facebook.com/oudeflesch>

Omslagfoto:

Collectie 'Pillar Moulded' karaffen

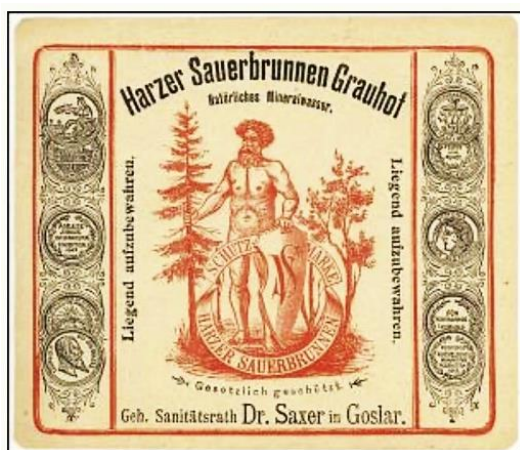
Foto John Pastor, American Glass Gallery

HARZER SAUERBRUNNEN

Rob Faassen

Onlangs kocht ik dit 19cm.hoge mineraalwaterflesje met origineel etiket, geblazen in een houten vorm ca.1900. Het etiket vermeld Harzer Sauerbrunnen Grauhof Natürliches Mineralwasser. Geh.Sanitätsrath Dr.Saxer in Goslar.

We spreken over het 3de deel van de 19e eeuw. In het Duitse rijk werd deze periode de Gründerjahre genoemd, een uitdrukking ontleend aan de snelle ontwikkeling van de industrie in het Duitse rijk. Bedrijven schoten als paddenstoelen uit de grond. Veel mensen werden geïnfecteerd door deze ontwikkelingswoede en werden aangemoedigd om ongewone beslissingen te nemen.

In Goslar bundelden 2 personen hun krachten, namelijk een zakenman, Fritz Völker en Dokter Franz Saxer. Ze begonnen aan een avontuurlijke onderneming om in een klein bos ten Noorden van de stad te gaan zoeken naar steenkool: het zwarte goud. Na uitgebreide geologische onderzoeken, het verzamelen van en monsters en geadviseerd door gespecialiseerde geologen, werden er proefboringen uitgevoerd in het Grauhöfer Holze gebied 4 kilometer Noordoostelijk van de stad Goslar. Er waren daar of in de directe omgeving ertsen gewonnen en het idee was dat er ook kolenlagen konden worden gevonden..

De geboorde putten bleken echter een flop te zijn. Het verwachte succes bleef uit.

Er werd geen zwart goud gevonden maar de twee zoekers waren slechts kortstondig teleurgesteld.

Bij een volgende boring op 100 m. diepte vond men een goudklompje en een omvangrijke bronwatervoorraad.

Zij besloten deskundig advies in te winnen van de destijds bekende balneoloog Dr.Fresenius uit Wiesbaden.

(Een Balneoloog is iemand die gespecialiseerd is in de leer van de geneeskrachtige baden).

Tot 1922 werd het familiebedrijf Harzer Sauerbrunnen Grauhof particulier geleid. Vervolgens hebben Völker & Saxer het bedrijf verkocht aan Rhenser mineral-wasserbrunnen AG in Koblenz dat na 1948 is gemuteerd tot de firma Blaue Quellen Fritz Meyer&Co.

In 1947 is dat bedrijf, inclusief de Harzer Grauhof Brunnen, deel uit gaan maken van de Zwitserse Nestlé-groep. Het lukte het bedrijf uiteindelijk niet om de strijd tegen de grote merken vol te houden. Op 31 maart van dit jaar werd de sluiting van het bedrijf in Goslar bekendgemaakt.

Het succes van de Harzer Sauerbrunnen bleef niet onopgemerkt. Ook Victoriawater uit Oberlahnstein exploiteerde daar een bron, getuige deze advertentie uit 1918.

Toen deze liet weten dat het zurig water betrof, begrepen ze dat ze wel eens iets veel waardevollers dan steenkool gevonden konden hebben. Ze vulden de gevonden vloeistof af in houten vaten en boden ze te koop aan. Het succes overtrof alle verwachtingen. De oprichting van een bedrijf Harzer Sauerbrunnen Grauhof, Völker & Saxer was het gevolg. De kwaliteit van het water, dat zoutzuur en koolzuurgas bevatte werd als bijzonder verfrissend ervaren en werd ook als medicinale drank verkocht. (Voor de chemici onder ons: NaCl 0.69 NaHCO_3 0.14 CaCO_3 0.24). Rond 1880 werden er 1.200.000 flessen per jaar mee afgevuld.

Te oordelen naar een reclameplaat uit 1908 werd tot ruim in de 20e eeuw gebruikt gemaakt van kleine flesjes, zoals zojuist door mij verworven, maar ook werden grotere flessen gebruikt, voorzien van de in 1872 uitgevonden inwendige schroefsluiting, waarvoor de glasfabriek 'Wilhelmshütte' in Nienburg a/d Weser tot 1915 de exclusieve productierechten bezat. Later kwam ook de uit 1895 stammende beugelsluiting in gebruik.

Voorbeelden daarvan worden soms op internet aangeboden.

Nog onlangs werd een dergelijke fles in Namibië, de voormalige Duitse kolonie, 50 cm. onder het woestijnzand gevonden. Dank zij het droge klimaat was het etiket nog in goede staat.

Dat kleine flesje uit 1900 is echter uniek. Ik ben het nog nooit eerder ergens tegengekomen

EEN GREEP UIT DE COLLECTIE van Elisabeth en Theo Zandbergen

materiaal en conditie:

soda glas (cristallo zoals de Venetianen het noem(d)en) het glas is in een perfecte conditie.

hoogte, diameter en gewicht:

↑ 15,1 cm; ø cuppa 8,4 cm; ø voet 7,3 cm; gewicht 138,8 gr.

techniek:

vrij geblazen, met filigrana a retortoli randversiering,

datering en herkomst:

Ja, dat is een lastige maar denk tweede helft 19de eeuw en herkomst? Met vraagtekens omgeven, zou Italiaans kunnen zijn.

beschrijving:

De cuppa van dit glas, die de Engelsen de mooie naam “thistle” gegeven hebben. Zouden we die dan in het Nederlands distelvormig kunnen noemen? De glasmaker heeft gewoon de cuppa aan de onderkant wat verwijd waardoor deze een meer elegante vorm gekregen heeft. De mondrand heeft een filigrana a retortoli versiering gekregen. De cuppa is via een platte knoop gezet op een holle, omgekeerde balusterstam die inwendig versierd is met een zogenaamde Multi Series Opake Twist (MSOT). Via een schijf(je) is de stam op de voet met omgeslagen rand gezet. Holle MOST versierde stammen zijn nogal bijzonder.

Ja, en dan het verhaal er omheen. We waren bij een lezing bij de fa. Laméris waar oa. Mark Barreda een verhaal vertelde over het maken van bijv. vetro a filigrana. Dat ondermeer in relatie tot de verkooptentoonstelling van de collectie van Henk Germs. Het ging ook over de uitvoeringen die vetro a retortoli genoemd worden. De Venetianen vonden allerlei technieken uit om opaak glas, voornamelijk wit opaak glas maar ook gekleurd, zo te verwerken dat er allerlei structuren ontstonden die de visuele indruk van het glas versterkten. U kunt wanneer u goed kijkt de glas-techniek filigrana a retortoli in de bovenrand van de cuppa zien. De foto in de catalogus van 2012, is nog mooier, maar dat terzijde. Er is een video waarin u kunt zien hoe Mark Barreda die vetro a filigrana techniek gebruikt in het maken van stammen voor glazen.

Wij luisterden naar de bijzonder deskundige presentaties, ook die van Kitty Laméris, waar oa. een verdere definitie van opake versieringen gegeven werd zoals de canna a fili, canna a rete, canna a ballotini om er maar een paar te noemen. Ondertussen keken we ook rond. We hadden allebei dit opmerkelijke glas gezien en na de presentaties vroegen we ernaar. We dachten eerst dat het een Venetiaans glas was, want het heeft wel wat kenmerken die aan Venetiaans doen denken. Maar nee, het is een glas uit de 19de eeuw. De herkomst is nog steeds onduidelijk.

Je zou haast denken dat dit een soort einde dag of einde week glas is. De glasmaker had die mooie cuppa gemaakt en had ook nog die bijzondere holle stam versierd met een MSOT. En een voet heb je zo gemaakt. Je zet die “overblijfselen” aan elkaar et voilà een prachtig glas is ontstaan. Het is ook bijzonder dat de voet een kleinere diameter heeft dan de cuppa, dat min of meer gebruikelijk is voor de glazen uit deze periode. Tot op heden zijn we nog geen parallellen van dit glas tegengekomen.

gepubliceerd:

Frides Laméris Art and Antiques; A collection of filigrana glass, de collective Henk Germs, pagina 84/85.

provenance:

Collectie Henk Germs

EEN GREEP UIT DE COLLECTIE van The Windmill Collection

Materiaal en conditie

Deze *trulla* is gemaakt van geelgroen soda glas en is intact.

Hoogte, diameter en gewicht

H = 6,7 cm; Ø 10 cm; L = 16,6 cm (incl. steel); gewicht 50 gr.

Herkomst

Waarschijnlijk het Noordwestelijke deel van het Romeinse Rijk, mogelijk Noord-Italië. Datering laat 1ste - begin 2de eeuw n. Chr.

Beschrijving

Deze *trulla*'s dienden waarschijnlijk als een soort sauspennetje. Gezien de kwetsbaarheid is dit een zeldzame overlever.

Classificatie

Isings vorm 75b, Morin-Jean vorm 136, Lancel, vorm 27

De bijzondere reis van een Romeins glazen steelpannetje

Kort na het millennium jaar, nog maar net schuchter de eerste schreden zettend op het glas-verzamelaars pad, bezochten mijn echtgenote en ik het Gallo-Romeins museum in Tongeren. Onmiddellijk na binnenkomst werden wij getroffen door een schitterend kobaltblauw Romeins glazen kommetje met een handgreep. Geen flauw idee waarvoor dit ooit gediend zou kunnen hebben, maar wel oprecht verbaasd dat al in de 1^e of 2^e eeuw na Christus een dergelijk glas in zijn aparte en fragiele vorm kon worden vervaardigd. *'Als wij toch ooit eens zo'n glaasje in onze verzameling zouden hebben'*, verzuchtten wij.

Vele jaren verder, het is inmiddels 2018, hebben wij onverwacht zo'n prachtig kommetje met greep voor onze collectie kunnen verwerven! Het hier afgebeelde zogenoemde steelpannetje (*Trulla*), een vrij diep kommetje met een aangehechte greep van (eveneens) geelgroen glas, is vrij geblazen. Meet 6.7 cm hoog en 10 cm breed tot maximaal 16.6 cm inclusief handvat en is op het lichaam versierd met horizontale draden, in 16 omwentelingen opgelegd. De lange en aan het einde omgevouwen. 'vissenstaart' greep is afgeplat, waarbij de tangafdrukken aan beide kanten nog zichtbaar zijn. Dit kommetje, geïnspireerd op vroegere uitvoeringen in zilver en brons, heeft waarschijnlijk gediend als sauspennetje, het overhevelen van wijn of voor het brengen van plengoffers bij ceremonies. In glas komen ze heel weinig voor.

Nu toch ook nog even iets over de bijzondere trip die deze *Trulla* sinds de 2^e eeuw na Christus heeft gemaakt. Meest waarschijnlijk is dit exemplaar indertijd gemaakt in het Noordwestelijk deel van het Romeinse Rijk. Ooit de oceaan overgestoken is hij zo'n 20 jaar geleden weer opgedoken in een particuliere verzameling in New York, waar hij door de bekende Londense collectioneur David Giles werd aangekocht. In 2006 wordt Paul Cuperus, een gedreven Romeins glasverzamelaar en ook lid van de Oude Flesch, de nieuwe trotse eigenaar van deze nog geheel gave *Trulla*. Vele leden zullen zich hem nog wel herinneren, hij schreef in die jaren ook artikelen voor het verenigingsblad. Na Paul's overlijden is het steelpannetje opnieuw op reis gegaan, de eerdergenoemde Britse verzamelaar wilde het bijzondere glas n.l. dolgraag weer terug!

Najaar 2018 tenslotte ben ik, samen met goede glasvriend Aad van den Born, reizend met Eurostars, onder het Kanaal gedoken en heb daarna op de stoep van het befaamde Victoria & Albert Museum in Londen een zeer zorgvuldig ingepakt Romeins glaasje in ontvangst genomen. En zijn mijn echtgenote en ik sindsdien met heel veel plezier de nieuwe schatbewaarders geworden van deze *Trulla*.

Parallellen:

Het Gallo-Romeinse museum in Tongeren (B) heeft twee nagenoeg gelijke objecten. Deze zijn echter gemaakt van blauwglas versierd met opaak witte glasdraden. Daarnaast bevinden zich in het Musée Archéologique de Tipasa, Algerije en het Museo Archeologico Nazionale in Napels nog vergelijkbare exemplaren wat betreft vorm en decoratie

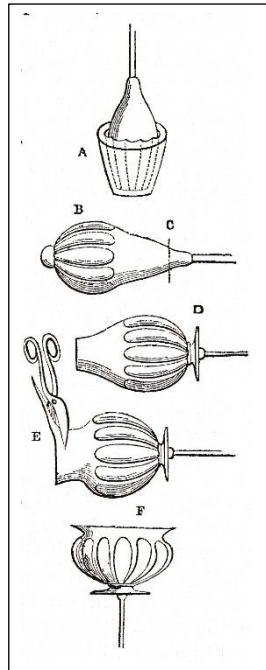
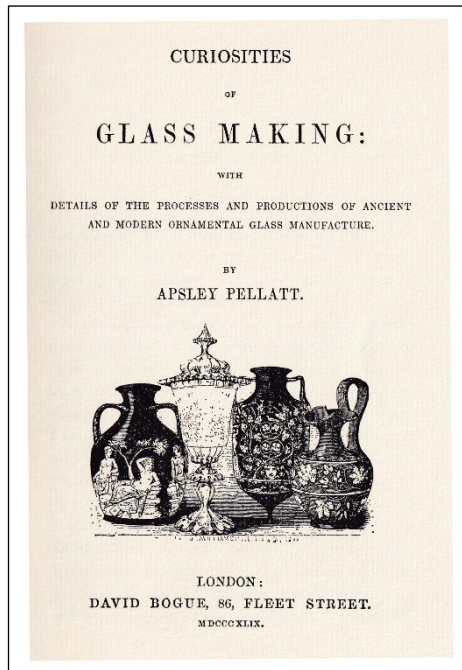
PILLAR - MOULDED GLASS

Johan Soetens

‘Je kunt nooit genoeg van glas afweten’.

Ik werd onlangs met mijn eigen uitspraak geconfronteerd toen ik de 26e veilingcatalogus van John Pastor's AMERICAN GLASS GALLERY uit de brievenbus haalde. Door het slecht werkende postsysteem in Amerika komt die meestal laat (de veiling was van 20 tot 26 juli) maar dat maakt het genoeg om van de fraaie foto's en de rijkdom aan vorm en kleur van het Amerikaanse glas te genieten er niet minder om. Aan de afspraak om van elkaars foto's en artikelen gebruik te maken danken we overigens de omslagfoto van dit nummer.

‘Pillar moulded’ (of molded, op z'n Amerikaans) wat is dat nou weer? Beschamend dat ik me die vraag moest stellen na bijna zeventig jaar ervaring in de glasindustrie en dat terwijl het antwoord al jaren op armlengte van mij stond, n.l. een herdruk van het door de Engelse glasfabrikant Apsley Pellatt in 1849 uitgegeven boek ‘Curiosities of Glass Making’, ooit als cadeautje gekregen van Willy Van den Bossche.

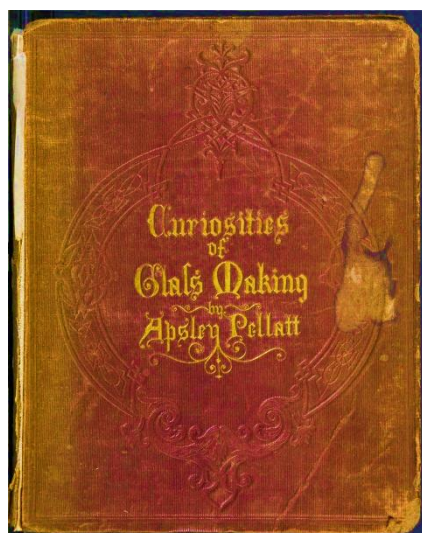

Bij pillar moulding werd gebruik gemaakt van een navorm met zeer diepe, verticale kolommen. Meestal waren dat er acht.

De voorvorm was verhoudingsgewijze klein en als die uitgeblazen was liet men deze afkoelen tot een hoge mate van stijfheid was bereikt. Daarna werd er een tweede laag glas van zeer hoge temperatuur om aangebracht waarna het geheel werd uitgeblazen.

De buitenlaag vulde dan gemakkelijk de kolomvormige uitsparingen terwijl de opgestijfde binnenlaag er voor zorgde dat de binnenwand van het te maken voorwerp glad bleef.

In het geval dat het een karaf betrof maakte de glasblazer in veel gevallen met de blaaspijp een draaibeweging waardoor een fraai spiraal effect werd verkregen.

GLASS CHANDELIERS and LUSTRES.—Apsley Pellatt and Co. (late Pellatt and Green), Falcon Glass Works, Holland Street, Blackfriars, have always in stock great varieties of the above of their own superior glass only. Drawing-room Chandeliers for gas or candles, from £8 upwards. Designs and estimates forwarded to all parts of the country and abroad free.—Western Branch, 58, Baker Street, Portman Square. No city establishment.

Links: De oorspronkelijke uitgave van Apsley Pellatt's 'Curiosities of Glassmaking' (Collectie Corning Museum of Glass).

De glasblazerij van Pallett & Green, 'The Falcon Glass House' was gevestigd in Londen nabij de Black Friar's Bridge en mocht de titel voeren van 'Glassmakers to the King'. (Collectie British Museum)

Door in de navorm dunne staafjes gekleurd glas te leggen kon men de kolommen of 'pillars' een fraai kleureffect geven, Pellatt beschreef deze, kort voor zijn publicatie door de Engelse glasblazer James Green uitgevonden productiemethode, als 'moulded Roman pillars' omdat hij meende dat de Romeinse Ribschaalen, waarvan juist enkele voorbeelden in de omgeving van Londen waren opgegraven, op dezelfde wijze moesten zijn gemaakt.

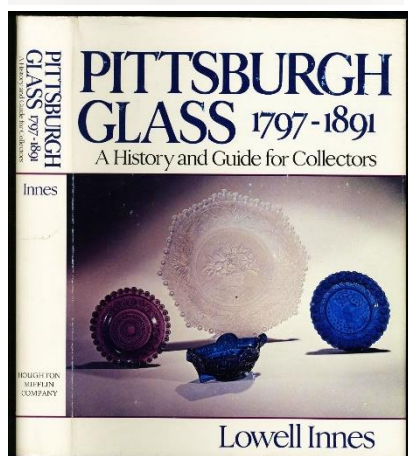
Sinds Hans van Rossum in blad 127 en blad 154 uitvoerig bericht heeft over zijn experimenten samen met de 'Roman Glassmakers' Mark Taylor en David Hill, weten we dat die stelling beslist onjuist is. Niettemin is een eenmaal gevestigde opvatting vaak hardnekkig. Nog altijd duiken er verwijzingen naar op.

Apsley Pellatt komt in ieder geval de eer toe de bijzondere productiewijze van pillar molded glas te hebben vastgelegd. In de meeste boeken over Amerikaans glas zal men er vergeefs naar zoeken. Ook de 'glasiconen' Helen and George S. Mc Kearin ('Two Hundred Years of American Blown Glass' - Crown Publishers Inc. New York, 1949) besteden er nauwelijks een woord aan. Wel kan men op de website van het Corning Museum of Glass een duidelijke uiteenzetting vinden.

Pillar moulded glas werd bijzonder populair in Amerika waar vooral de glasblazers in de fabrieken in Pittsburgh, Pennsylvania, een enorme bedrevenheid in het maken daarvan aan de dag legden. De producten bestonden uit karaffen, kandelaars, schenkkannen en andere luxe huishoudelijke voorwerpen. Geen flessen dus.

In 1979 publiceerde Lowell Innes, een inwoner van Pittsburgh zijn boek 'Pittsburgh Glass 1797-1891' waarin hij schrijft dat: '...it possessed a dignity inherent in middle-class America' en '...it could be found on every elegantly appointed paddle-wheel boat that plied the Western rivers'.

Het werd dan ook wel aangeduid als 'River Boat Glass'.

Drie schenkkannen uit de collectie van het Bennington Museum of Glass in Bennington, Vermont. Daar waren in de 18e en vroeg 19e eeuw enkele belangrijke glasblazerijen gevestigd. Het museum, prachtig gehuisvest in een oud 'mansion house' toont 7000 glasobjecten, van de Oudheid tot heden.

Hoewel pillar moulding ongetwijfeld ook in Engeland werd toegepast alsmede bij de Boston & Sandwich Glass Company in het Noord Westen van Amerika schijnt de bulk van de productie toch in Pittsburgh te hebben plaats gevonden. Terwijl een groot aantal producten in helder, kleurloos glas werden uitgevoerd is dit Pittsburgh glas toch vooral populair onder verzamelaars door de uitbundige en felle kleuren die je vrijwel nergens anders zo aantreft. In de 19e-eeuwse huizen moeten dat geweldige blikvangers zijn geweest. Met de beelden op de volgende pagina hopen we daarvan een indruk te geven.

Boven: Zoutvat; Bloemvaas en twee karaffen

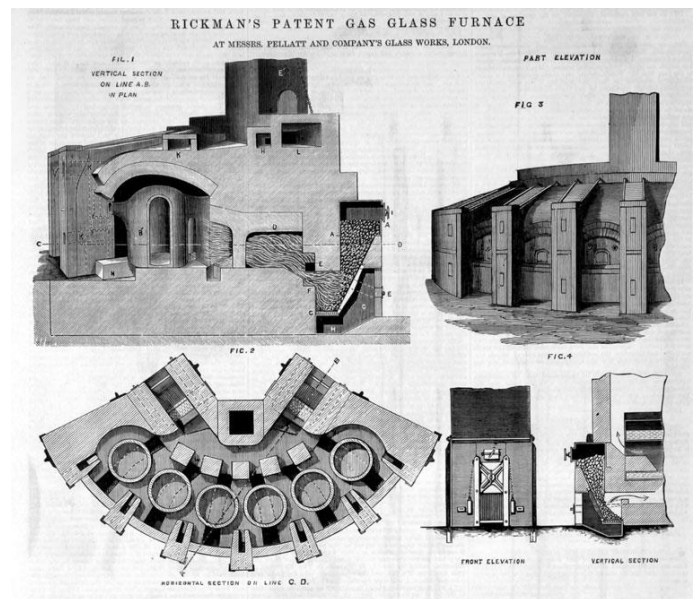
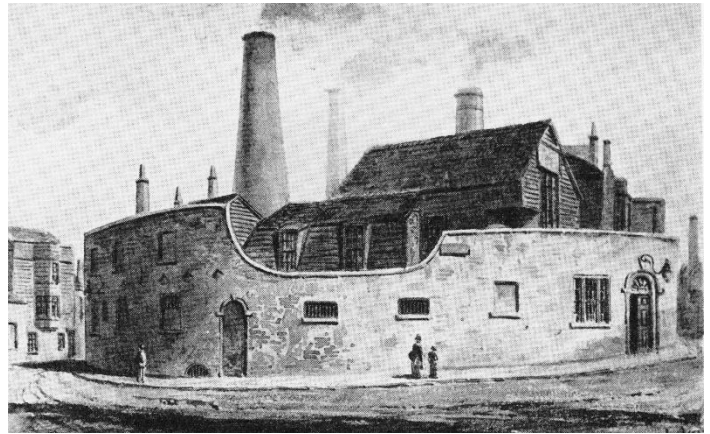
Midden: Sapples; nachlichtje en twee bar decanters

Onder: Uitzonderlijk fel blauw gekleurde karaf, decanter en bloemvaas; amathyst-kleurig vaasje.

SUMMARY

Sometime around 1790, Apsley Pellatt (1763-1826), bought the Falcon Glass House, situated in Blackfriars, in the South-West of the city of London. It had been making glass since 1693 but under the direction of the successive members of the Pellatt family it would become the preeminent London glassmaking factory of the 19th century. The Pellatts were entitled to call themselves ‘Glassmakers to the King’ yet, in our day we might never have heard of it had not, Apsley Pellatt published the book ‘Curiosities of Glass Making’ in 1849. That is a guide to glass making and glass working and provides insight into everything a person would wish to know about it.

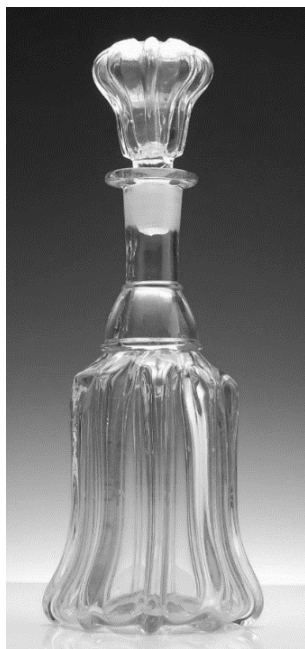
Topics include The History of Glass Making, Flint Glass, Glass House Pots, Furnaces, Annealing, Colored Glass, Tools For Working Glass, Blowing Glass, Wine Glass in Three Pieces, Tumblers, Lamp Glasses and much more. The book became tremendously popular and has been reprinted numerous times, mostly in facsimile, sometimes in a modern typeface. It can be easily found and bought on internet.

Apsley Pellatt was one of the chief innovators of the mid-19th century British glass industry. He learned about the historical techniques of glass-making by travelling about Europe viewing continental methods at first hand, and by rigorous experimentation.

Left on this page: Two trade cards. Collection British Museum;

A view of interior of premises of Pellatt & Green, titled beneath ‘Messrs. Pellatt & Green, St. Paul's Church Yard’; showing tables down the centre of a large room, displaying coloured glass of many designs; chandeliers hang from ceilings; elegantly dressed customers browse the impressive display. Collection British Museum.

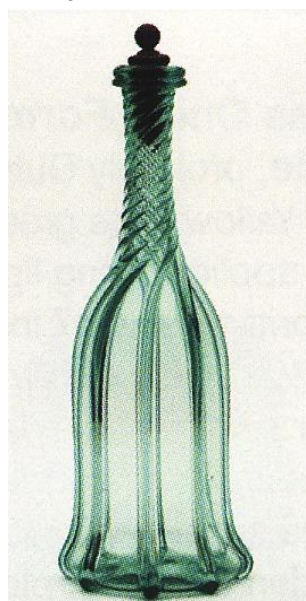
**Right on this page: The Falcon Glass House in London;
Drawing of the glass furnace.**

On pages 104-106 of his book Apsley Pellatt described the method of **pillar moulding**, a recently invented technique by the glass blower James Green, that he describes as ‘...one of the greatest modern improvements, advantageously used for lamp pedestals, chandelier work, toilet bottles, salt-cellars etc.’

It required a finishing mould with deep column-shaped vertical ribs, often eight in total. The gather had to be allowed to cool to a firm rigidity, was then supplied with a second gathering of very hot glass, after which the soft outer layer filled the vertical ribs without causing corresponding indentations on the interior. Additional colour effects could be obtained by placing thin rods of coloured glass inside the finishing mold.

Pellatt called this method ‘Moulded Roman Pillars’, referring to the Roman ribbed bowls, some of which had recently been exhumed in the city of London, but extensive research, among others by the ‘Roman Glassmakers’, former archeologist Mark Taylor and glassblower David Hill from Andover, UK, have given ultimate proof that Roman rib bowls were made in a different way.

Left: Two decanters, the top one a so called Bell Decanter, with a view of the bottom. Above: Coloane decanter and two bar decanters. Below: two pitchers. coll. Benninaton Museum

Although invented in England, pillar moulded glass became most popular in America. Especially the glass houses in Pittsburgh, Pennsylvania, produced beautiful, colourful objects that, today, are much sought after by collectors.

Pittsburgh resident Lowell Innes illustrates numerous examples of it in his book ‘Pittsburgh Glass 1797-1891’ (1976) and refers to it as ‘River Boat Glass’ due to its popularity on board the ‘elegantly appointed paddle-wheel boats’. Glassmaking in Pittsburgh dated from the 1790’s and, according to an article in the Pittsburgh Post Gazette (Feb. 10 – 2017) 80% of all the glass in America was made there, with along the South Side alone 34 glasshouses. Today Pittsburgh still houses an odd twenty companies that occupy themselves with glass but no longer with pillar moulded glass decanters

ROMEINS GLAS IN DE LEHMAN COLLECTIE

Johan Soetens

Foto bijschriften Hans van Rossum

Dat moet een schok geweest zijn voor Kristin Duysters, de conservator oude kunstnijverheid van het Historisch Museum Arnhem. Had ze recent een schitterend standaardwerk afgeleverd waarin voor het eerst in de geschiedenis van het museum vrijwel het gehele bezit aan antiek glas werd beschreven, aangevuld met een vloed van interessante achtergrondinformatie (*Facetten van Glas – de glascollectie van het Historisch Museum Arnhem* ISBN 90-72861-34-5) om tot de ontdekking te komen dat een belangrijk deel van die collectie, bestaande uit een langdurig bruikleen van wijlen Albrecht Nikolaas Baron de Vos van Steenwijk (1847-1903) door diens nazaten met behulp van Christie's op de markt zou worden gebracht. De enige troost was dat een unieke collectie, die in deze vorm nooit meer zal worden samengebracht, nog net op tijd is gedocumenteerd. Zij was voor het laatst te zien bij Christies van 11 tot 14 mei 2007.

Dwalend door Amerikaanse musea krijg ik altijd de indruk dat nazaten van welgestelde families daar wat minder snel voor het grote geld gaan maar er een eer in stellen de collectie aan een museum te schenken, getuige het veelvuldig voorkomen van expositieruimten die naar donerende families zijn vernoemd.

Philip Lehman (1861-1947)

Robert Lehman (1891-1969)

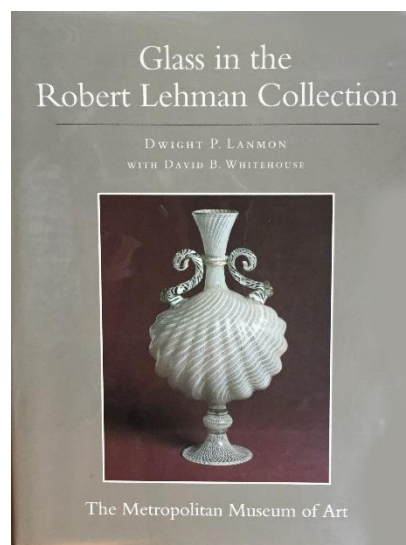
Een uitzonderlijk geval wordt gevormd door de nalatenschap van twee bankiers: vader Philip en zoon Robert Lehman, ooit eigenaars van de meest uitzonderlijke kunstcollectie van Noord Amerika, bestaande uit meer dan 3000 objecten, voor een belangrijk deel bijeengebracht dank zij de activiteiten van Robert Lehman die jarenlang bestuursvoorzitter van de MET is geweest. De collectie is dan ook naar hem genoemd.

Voor het huisvesten van dit legaat was zelfs een speciale uitbouw aan het museum nodig, twee verdiepingen hoog. De expositieruimten werden ontworpen in de stijl van de woonruimten in het Lehman familiehuis, 44 Street West in New York City.

De collectie bevat zeer veel Europese kunst: schilderijen van Rembrandt tot Matisse, majolicakunst, verluchte manuscripten, meubelen, en een uitgebreide collectie Venetiaans glas alsmede façon de Venice. Al met al genoeg om in deze uitbouw een middag door te brengen. We komen daar in een toekomstig nummer stellig nog op terug.

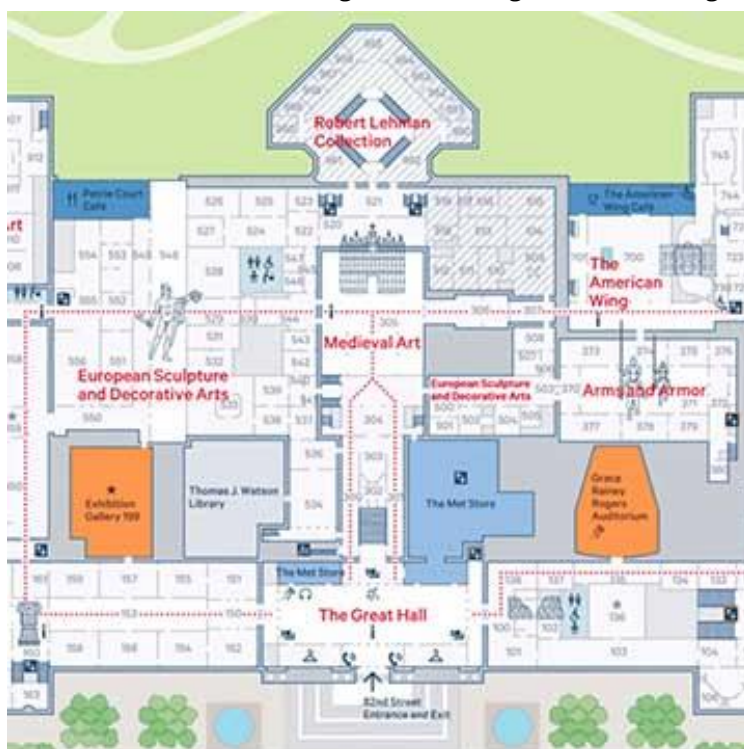
Vader en zoon Lehman waren tevens geïnteresseerd in Romeins glas, maar hoofdzakelijk omdat ze gefascineerd waren door de effecten van irisatie.

Daardoor is de verzameling, hoewel bescheiden van omvang, toch heel interessant om te zien. De rood/bruine achtergronden verhogen dat effect nog.

Jammer genoeg besteedt het boek 'Glass in the Robert Lehman Collection', één uit een serie boeken over de nalatenschap van de Lehmans, er vrijwel geen aandacht aan. Daarom zal de lezer het met mijn opnamen moeten doen. Hans van Rossum heeft ze voorzien van commentaar.

Het boek verscheen in 2012 en is geschreven door David Whitehouse en Dwight P. Lannon.

De hoogtemaat is niet bekend, maar doorgaans zijn dit potjes van ca. 8 cm hoog en te dateren in de 3^e-4^e eeuw AD. Waarschijnlijk afkomstig uit het oostelijk Middellandse Zeegebied.

Onder: een uitvoering met een groot aantal, als decoratief bedoelde, greepjes en dat betekent dat dit potje vervaardigd is in de vroeg-Byzantijnse periode waarbij gedacht wordt aan de 4^e – vroeg 5^e eeuw AD. De kleur van het glas van dit "luxe" potje alsmede decoratie verwijzen naar Syrië en mogelijk omgeving Homs en Hama.

Links onder: een mooie blauwe amfoor waarvan helaas een greep is afgebroken. De triangelvormige mondrand en uitgedrukte voet zijn een karakteristiek voor een productie in de 1^e - vroeg 2^e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Boven: een tweetal flesjes met een naar beneden toe conisch toelopend lichaam. Een onpraktische vorm voor het dagelijks gebruik want het vrijstaan is een probleem omdat de bodem klein en niet plat is. Wellicht werden deze flesjes in een ringvormig ornament gehangen. Gedateerd in de eerste helft van de 3^e eeuw AD en afkomstig uit het oostelijk Middellandse Zeegebied en dat geldt ook voor het potje links dat de op de schouder een aantal uitgeknepen glasdeeltjes ter decoratie heeft.

Waarschijnlijk gaat het hierboven om een drietal flesjes die allemaal als sprenkelaar zijn uitgevoerd waarbij een diafragma in het onderste deel van de hals is aangebracht zodat de inhoud druppelsgewijs uit het flesje kwam. Kenmerk voor Syrisch-Palestijns gebied en voor het eerst toegepast in de oude stad Dura Europos (Syrië), 3^e eeuw AD.

Links boven: prachtig geïriseerde kom op ringvoet en rechts een cilindrisch gevormde kleine fles, 4^e eeuw en oostelijk Middellandse Zeegebied.

Links: een blauwgroene ribbenschaal, 1^e eeuw AD en afkomstig uit het Rijnland of Noord-Italië.

Rechts: deze kom/schaal is vanwege de kleurrijke irisatie wat moeilijk te beschrijven. Ogenscheinlijk een vorm uit de vroege periode, dus 1^e eeuw AD en door het Romeinse Rijk heen vervaardigd.

Boven: een schenkkkan waarvan het lichaam op een opvallende wijze is gevormd. Zo te zien zijn er horizontale slijpringen aanwezig. Uitgevoerd met een klaverbladmond en een glasing op het onderste deel van de hals. Al met al een datering in de 4^e eeuw AD en het gebied van oorsprong zou, gezien de blauwgroene glaskleur, kunnen zijn het Noordwestelijk deel van het Romeinse Rijk.

Rechts boven: een fles met bolvormig lichaam en mogelijk uitgevoerd als een sprenkelaar, maar dat is wat lastig te zien. Eveneens oostelijk Middellandse Zeegebied.

Rechts: een flesje met glasdraaddecoratie uit de Islamitische periode: waarschijnlijk ca. 9^e eeuw AD,

SUMMARY

One of the most extraordinary private art collections ever assembled in North America, the Robert Lehman collection, was presented to the Metropolitan Museum by the Robert Lehman Foundation in 1969.

Begun by Philip Lehman, the collection of 3000 works was largely assembled by his son, Robert, a longtime trustee and Chairman of the Board (1967-69) of the Museum.

The galleries of the Robert Lehman Wing were designed to reflect the interior of the Lehman family townhouse on West Fifty-fourth Street in New York City.

The splendid collection of European paintings, drawings, illustrated manuscripts, textiles, majolica, glass, furniture and other decorative arts radiates the fine connoisseurship of a remarkable American family. It was always Robert Lehman's wish to bring his private collection to public view. In doing so, the Metropolitan honors his wish and shares with its visitors a collection of unusual distinction.

The glass collection contains beautiful examples of old Venetian glass, as well as 'Façon de Venice' and 19th century work from the Salviati glass houses.

Through the years a number of Roman glass objects were added to the collection, primarily because the Lehmans were intrigued by the effect of iridizing.

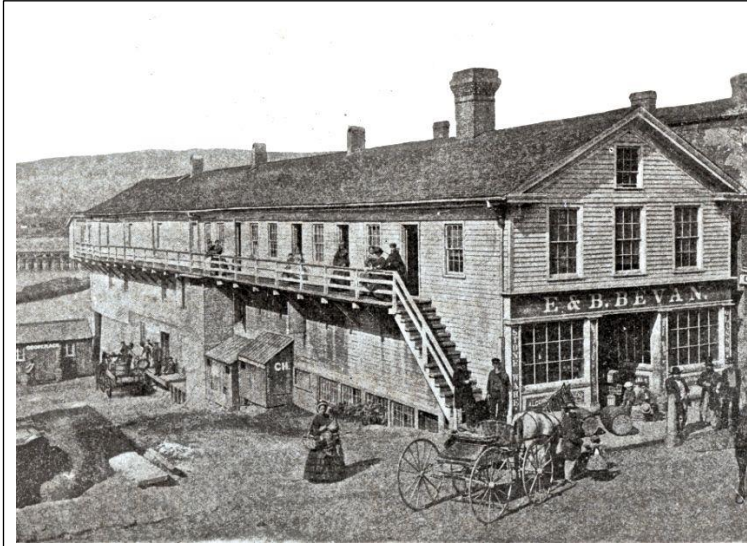
Today, displayed against a reddish/brown background that enhances their beauty, they form a pleasure for the eye.

AMERIKA'S DUURSTE WHISKEYFLES

Johan Soetens

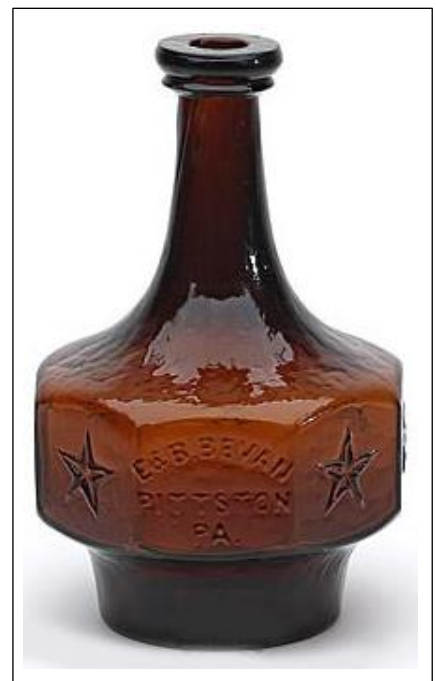
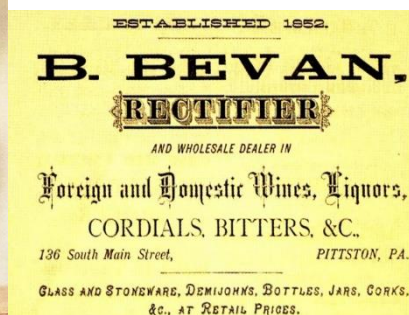
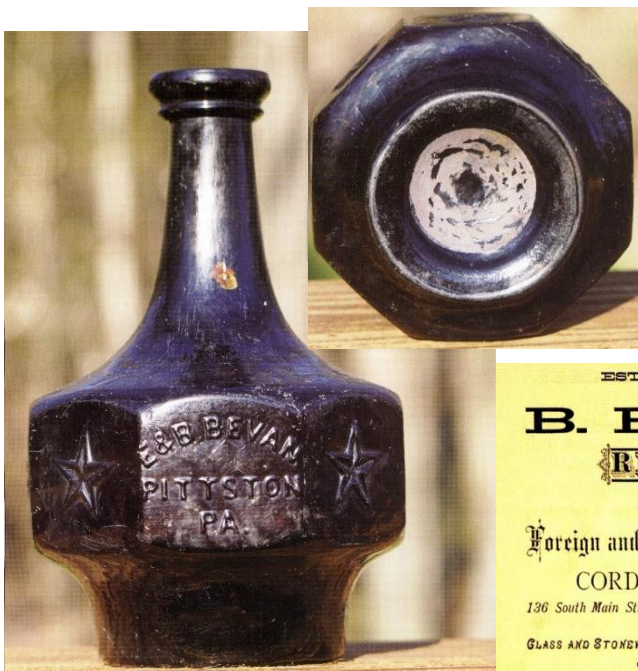
In 1840 emigreerden drie broers uit het in het zuidoosten van Wales gelegen Blaenavon (betekent 'monding van de rivier' in Welsh) naar Pittson, in de Amerikaanse staat Pennsylvania. In Blaenavon werd vanaf 1788 ijzer en vanaf 1836 antraciet gedolven en waarschijnlijk hadden de in de jaren 1820 geboren Ebenezer, Thomas en Benjamin Bevan ervaring opgedaan met het werk in de mijnen hetgeen ze goed vast pas kwam in hun nieuwe omgeving. Daar waren tegen het eind van de 19e eeuw namelijk rijke kolenmijnen ontdekt.

Een groot deel van de werkers daar waren emigranten uit Europa, met name uit Wales, die de armoede in hun land van oorsprong ontvluchtten om in de Nieuwe Wereld een beter bestaan op te bouwen.

*Links:
Het 'Liquor
House
E. & B. Bevan'
in 1855.*

De Bevan broers bleven echter niet lang onder de grond werken. In 1849 vertrok broer Benjamin naar het na de oorlog met Mexico (1846-1847) tot Amerikaans gebied verklaarde Californië. Daar was in 1848 een rijke goudader ontdekt op het land van de Zwitserse emigrant John Sutter hetgeen resulteerde in de 'Californian Goldrush' die duizenden gelukzoekers aantrok. Benjamin verwierf er genoeg rijkdom om, eenmaal terug in Pittson, met zijn broers in 1852 een groothandel in wijnen en sterke drank te beginnen. Zelf distilleren hoefden ze niet want er waren genoeg kleine distilleerderijen die distillaat op basis van rogge of tarwe konden aanleveren, dat zij door rijping en blending een eigen karakter gaven. Hun specialiteit werd hun **I.X.L. Valley Whiskey**, waarvoor ze een spectaculair model fles lieten ontwerpen, in tegenstelling tot hun concurrenten die van 'recht toe- recht aan' modellen gebruik maakten. Liquor house E&B Bevan bestaat al lang niet meer: de broers stierven allen jong, en vanaf 1888 wordt er niets meer van vernomen maar de iconische Bevan fles met het kenmerkende pontielmerk is tegenwoordig een zeldzaam en felbegeerd collector's item. Met een veilingprijs van \$ 2.500 tot \$ 3000,- waarschijnlijk tevens de duurste whiskey fles ooit.

EEN FLES MET EEN VERHAAL

Rob Faassen
Johan Soetens

+ANTIK+ Flasche mit Siegel Friedrich Bayer Barmen / Farbenfabrik / Bayer c1880

- Welcome - Willkommen - Bienvenue - Benvenuto - Bienvenido -

Beschreibung

Zustand: leichte Gebrauchsspuren auf der Oberfläche; sehr guter Zustand (siehe Abbildung)

Sehr seltene Glasflasche / Flasche / Vorratsflasche / Schnapsflaschen / Tintenflasche / Tintenfass / Farbflasche / Farbe um 1880. Extrem selten! Einer der ersten Flaschen von Friedrich Bayer (heute Bayer A.G" Flasche trägt ein Siegel mit Aufschrift: " Friedr. Bayer & Co. 1 Litre Barmen" heute Wuppertal.

Höhe/Maße: ca. 29 cm

Deze advertentie waarin een 19e -eeuwse mond geblazen fles met zegel werd aangeboden trok onmiddellijk mijn aandacht. Inmiddels staat deze bij mij op de plank en heb ik ruim de gelegenheid om hem te bekijken en me te verwonderen over de tekst op het zegel. Bayer - dat is toch dat grote Duitse concern, o.a. uitvinders van de Aspirine? Wat moesten die met zo'n fles?

Tijd om eens in de geschiedenis te duiken en uit te zoeken welk verhaal deze fles te vertellen heeft.

Friedrich Beyer (pas in de jaren 1820 zou hij zijn naam veranderen in Bayer) was de grondlegger van wat later met 'De Bayer Groep' zou worden aangeduid. Hij werd geboren in 1825 als zoon van een zijdebewerker en kwam op zijn 14e als leerling in dienst van de chemicaliënhandelaar Wesenfeld in Barmen. Daar raakte hij vertrouwd met de grondbeginselen van de verfhandel en op 20 jarige leeftijd begon hij zijn eigen handelsfirma in natuurlijke kleurstoffen die hij bereidde uit verfhout, dat is hout waarvan na geraspt te zijn een verfstof kan worden gewonnen, meestal geel, blauw of rood. De techniek is al oud. Bekend waren de Amsterdamse 'rasphuizen', tuchthuizen waar misdadigers en landlopers verfhout, vooral het rode brazielhout moesten raspen. De bomen waren uitheems. Naar de naam van het rode pigment, Braziel, is het Zuid-Amerikaanse land genoemd.

In de eerste helft van de 19e eeuw kwam de chemie tot ontwikkeling hetgeen onder meer voerde tot de productie van kleurstoffen langs chemische weg. Zo werd in 1826 het prachtig blauwe indigo verkregen uit de stof aniline en een helder rood uit fuchsine. Vanaf 1855 lukte het om deze stoffen uit teer te bereiden. Aanvankelijk importeerde Friedrich Bayer deze ingrediënten maar met hulp van zijn vriend en latere zakenpartner Friedrich Westkott slaagde hij er in deze teerleurstoffen zelf te produceren. Op 1 augustus 1863 werd het bedrijf 'Friedr. Bayer & Comp.' in het handelsregister ingeschreven: het begin van wat later Bayer AG zou worden.

Friedrich Bayer overleed in 1888, het jaar waaruit volgens de aanbieder de fles met zegel zou stammen. Je vraagt je af wat er in heeft gezeten. Het ligt voor de hand dat het een verfstof is geweest, maar het zou ook een wijnfles geweest kunnen zijn. Hij is in ieder geval uiterst zeldzaam. Geen enkel ander exemplaar is ons bekend en naspeuringen bij de Bayer vestigingen hebben

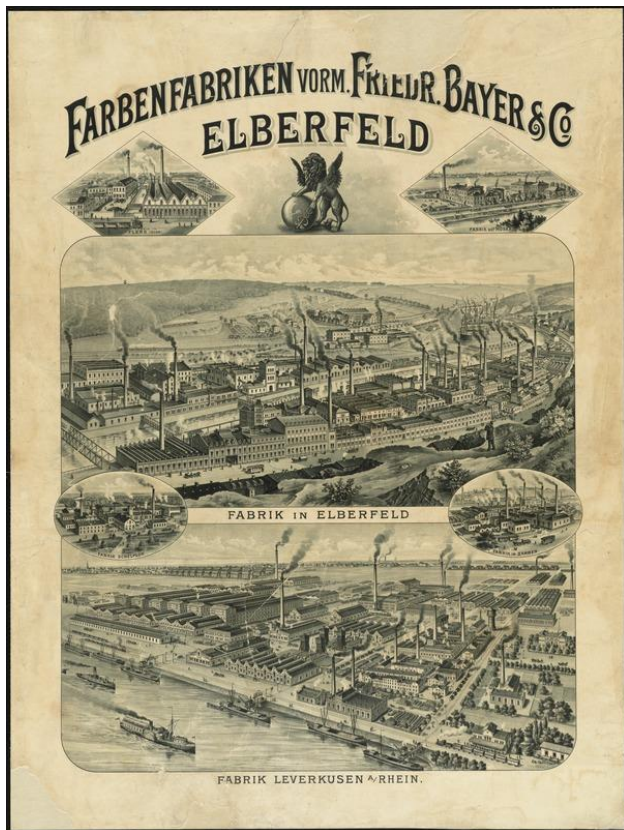
niets opgeleverd. Er zijn wel monsterflesjes bekend maar geen handelsverpakkingen van deze grootte.. Wie een artikel zou willen schrijven over iets als 'de flessen van Bayer' raakt dan ook gauw uitgeschreven. Dat U dit verhaal hier toch aantreft komt door de uitzonderlijke geschiedenis die zelfs aan de onaanzienlijke kleine gebruiksflesjes van Bayer verbonden is.

Boven: Friedrich Bayer (1825-1880)
Daaronder:
Friedrich Westkott (1821-1876)

Links: Monsterflesjes kleurstof, eind 19e eeuw.

Onder: Werkers in de Bayer fabriek ca. 1880.

Toen Friedrich Bayer in 1888 op 54 jarige leeftijd overleed liet hij een bloeiend familiebedrijf achter. De zonen en schoonzonen van de twee oprichters legden de basis voor toekomstige groei door het om te vormen tot een naamloze vennootschap.

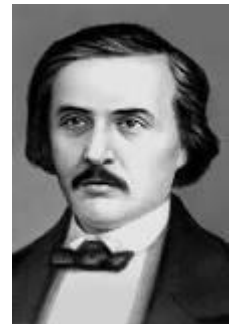
Eén van de medewerkers, de chemicus Felix Hoffmann (1868-1946) was al lange tijd op zoek naar een goede pijnstiller. Naar verluidt leed zijn vader namelijk aan hevige pijnen als gevolg van artritis.

In de oudheid kauwde men op wilgenbladeren om gewrichtspijn te verlichten. De Romeinen gebruikten dat al om koorts te bestrijden. De werkzame

stof daarbij was salicylzuur, een niet geheel gevaarloos ingrediënt dat ernstige maagstoornissen kan veroorzaken.

De Franse chemicus Frédéric Gerhardt (1816-1856) had geprobeerd dat negatieve verschijnsel uit te schakelen.

(Voor de chemici onder ons: hij combineerde het salicylzuur met acetylchloride en verkreeg acetyl-salicylzuur).

Hoffmann zou met dat middel zijn gaan experimenteren, maar buiten zijn diensturen, omdat dit werk niet stond op het onderzoeksprogramma van de directie.

Voortbordurend op het werk van Frédéric Gerhardt zou hij in 1897 er in geslaagd zijn om acetylsalicylzuur in een chemisch zuivere en stabiele vorm samen te stellen. Samen met het hoofd van het laboratorium testte Hoffmann het middel dat hij aspirin noemde (naar de moerasspirea *Spirea ulceria* waarin het salicylzuur ook wordt aangetroffen), een jaar lang op dieren en daarna als pijnstiller op patiënten in het ziekenhuis van de stad Halle. In 1899 kwam het op de markt, eerst in poedervorm maar al spoedig in de vorm van tabletten.

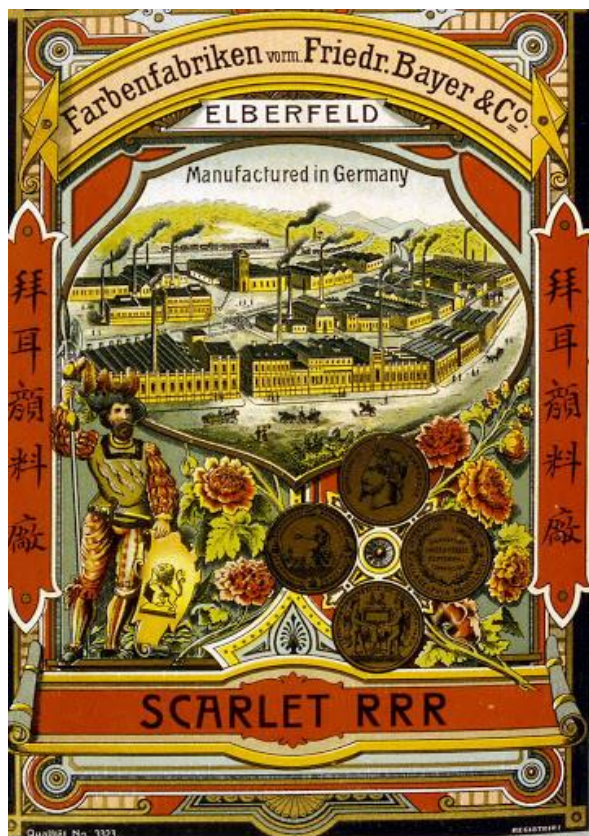
Het middel werd enorm populair en bezorgde Bayer wereldfaam. Tot de opkomst van paracetamol was aspirine in het Westen de meest gebruikte pijnstiller. Het bedrijf was in de 35 jaar van haar bestaan toch al enorm gegroeid zoals op oude afbeeldingen te zien is, waaronder dit briefhoofd uit 1899.

Hoewel Hoffmann officieel nog steeds als de uitvinder wordt vermeld weten we inmiddels dat dit niet juist is. In 1949 claimde Arthur Eichengrün (1867-1949), het voormalige hoofd van het laboratorium waaronder Hoffmann werkte, dat hij de ware uitvinder was. Vanwege zijn Joodse achtergrond zou hij door de nazi's uit de annalen zijn geschrapt.

Een onderzoek in 1999 van de wetenschapper Walter Sneader van de universiteit van Glasgow, in de Bayer archieven bevestigde dit, maar de directie van Bayer heeft dat nooit willen toegeven.

Dr. Walter Sneader: The discovery of Aspirin: a reappraisal. British Medical Journal 23 december 2000

Hoewel het bedrijf zich lange tijd nadrukkelijk als 'Farbenfabriken' bleef presenteren is het nergens zo bekend mee geworden als met de pijnstiller Aspirin.

Voor de flessenverzamelaar is er niet zoveel opwindends aan te beleven: lang werd gebruik gemaakt van een ovaalvormig flaconnetje dat evenals inktpotjes en eau de cologne flesjes op oude stortplaatsen moet worden teruggevonden.

De meesten van ons zullen het product echter hebben leren kennen, verpakt in wat nog altijd aangeduid wordt als 'aspirinebuisje'.

Het verhaal van de ontdekking ervan kreeg een bizar vervolg toen Bayer een tweede door Hoffmann (?) ontwikkeld product op de markt bracht dat geacht werd even sterk pijnstillend te zijn als morfine, maar zonder de daaraan verbonden verslavingsverschijnselen. De officiële naam van dit opiaat 'Diacetylmorfine' zegt U waarschijnlijk niets, maar wel de naam die Bayer er aan gaf nadat het middel was getest op een aantal personeelsleden, die zich allemaal 'heroïsch' bleken te gaan voelen. Het middel werd onder meer gebruikt in hoestpastilles, als middel tegen bronchitis en bij kinderen (!) bij vastzittende hoest. Vooral in Amerika liep de verkoop er van als een trein en Bayer verdiende er een fortuin aan, tot bleek dat het in de lever

wordt omgezet in morfine en daardoor uiterst verslavend werkt. In 1914 werd het gebruik ervan in de USA aan banden gelegd en in 1925 verboden.

Heroïne (Diacetylmorfine) was overigens rond 1900 ook bij de meeste apothekers in ons land vrij verkrijgbaar.

BAYER PHARMACEUTICAL PRODUCTS.

Send for samples and Literature to

FARBENFABRIKEN OF ELBERFELD CO.

40 STONE STREET, NEW YORK.

Am. J. Ph.] 7 [December, 1901

BAYER Pharmaceutical Products

HEROIN—HYDROCHLORIDE

is pre-eminently adapted for the manufacture of cough elixirs, cough balsams, cough drops, cough lozenges, and cough medicines of any kind. Price in 1 oz. packages, \$4.85 per ounce; less in larger quantities. The efficient dose being very small (1-48 to 1-24 gr.), it is

The Cheapest Specific for the Relief of Coughs
(In bronchitis, phthisis, whooping cough, etc., etc.)

WRITE FOR LITERATURE TO
FARBENFABRIKEN OF ELBERFELD COMPANY
SELLING AGENTS
P. O. Box 2160 40 Stone Street, NEW YORK

Boven: Reclame uit 1901

Links: Metalen reclameplaat 1900

Ik weet niet of deze affaire het bedrijf imago schade heeft opgeleverd. Als dat al zo was, dan werd dat overschaduwd door de latere gebeurtenissen. In 1925 fuseerde Bayer met IG Farben (Interessen-Gemeinschaft Farbenindustrie AG) dat zou uitgroeien tot een der grootste ondernemingen ter wereld. In 1939 waren er wereldwijd 230.000 mensen bij in dienst. IG Farben werd echter een belangrijke geldschieter van de nazi's, ontsloeg alle Joodse medewerkers en verwierf een belangrijk aandeel in het bedrijf dat het dodelijke gas ZYKLON-B produceerde. Bayer 'kocht' inmiddels een aantal gevangenen uit de kampen om er nieuwe medicijnen op uit te proberen. Hoewel de topmannen van de onderneming tijdens de Neurenberg processen werden aangeklaagd voor plundering en roof, slavernij en massamoord, werden zij opvallend mild bestraft.

(Bron: Diamuid Jeffreys: *Het Kartel van de Hel* – De Bezige Bij 2009 ISBN 9789023426578).

In 1951 werd de fusie met IG Farben opgebroken en ging Bayer onder de oude naam verder.

In 2018 nam Bayer het Amerikaanse bedrijf Monsanto over de grootste producent van genetisch gemodificeerde zaden ter wereld en maker van bijvoorbeeld de veelgebruikte maar omstreden onkruidverdelger Roundup (glyfosaat). Een andere controversiële giftige stof was **Agent Orange** dat o.a. kanker en de ziekte van Hodgkin veroorzaakt. Het werd door de Amerikanen op grote schaal gebruikt tijdens de oorlog in Vietnam. Monsanto heeft daarom een slechte naam bij het publiek en dan met name bij activisten. Tegen de overname werd dan ook heftig geprotesteerd. Vandaar

waarschijnlijk dat het bedrijf onder de naam Bayer verder gaat en de naam Monsanto alleen nog voorkomt op de verpakking. Bayer is thans de grootste producent van zaaigoed en pesticiden ter wereld.

Al met al weten we nu nog steeds niet wat er in die gezegelde fles gezeten heeft. Maar we weten wel waar hij voor gediend heeft: n.l. om al die kleine andere flesjes dit verhaal te laten vertellen.

SUMMARY

Lately, this apparent simple, mouth-blown, sealed, 19th century bottle was offered on internet and described as 'very rare'. Indeed, the bottle might seem common, but the glass seal makes it unique. So far, we have not been able to track down a second one with the text 'Friedr. Bayer & Co. – Barmen' - the company that was founded in 1863 by Friedrich Bayer and his friend and business partner Friedrich Westkott. It would grow into one of the world's leading companies in medicine and seeds for sowing. Starting as a factory of paint, derived from paint wood, they developed in their laboratory a way to acquire paint by chemical means, deriving it from tar. Friedrich Bayer died in 1888 but the company was successfully continued by his sons and sons in law. In 1897, workers in that same laboratory succeeded in creating a very efficient pain reliever, based on salicylic acid that also can be derived from the leaves of the willow tree. In antiquity and also in Roman times chewing willow leaves was commonly used to relieve pain caused by arthritis. Under the name Aspirin, this medication would become probably the world's best known medicament and was originally sold as a powder, later as tablets.

For a long time it has been assumed that the laboratory assistant Felix Hoffmann invented Aspirin and he still

is honoured for it, but in 1949, his former director, the chemist Arthur Eichengrün claimed that he was the real inventor. Being Jewish, his name was erased from the archives by the Nazis. In 1999, a study by Dr. Walter Sneader from the University of Glasgow, confirmed this (**Dr. Walter Sneader: The discovery of Aspirin: a reappraisal. British Medical Journal 23 december 2000**) However, the Bayer company has yet to acknowledge this finding.

Another bizarre event in the company's history was the invention of a pain killer that promised to be as strong as morphine, but without its habit-forming effects, that at the same time could be used as a cheap and very effective cough remedy. In 1898, it came into the market, being tested on a number of employees who all reported that this new medication made them feel very good and even **herioc**. Hence the name of the new product that soon became popular, especially in the United States, where it was used in coughing tablets, as a cure for bronchitis and, in the case of children, as a remedy against a persistent cough. All seemed to go well for Bayer, until it was proved that the new medication was transformed in the liver into morphine and was, in the end, even more addictive. From 1914 onward, a restraint was laid on the sale of it and from 1925 onward it was prohibited altogether.

In 1925, Bayer merged with several other companies into IG Farben. The combination became one of the world's largest enterprises and employed, in 1939, 230.000 people. It also grew into an important financier of the Nazis and was involved in the production of the deadly gas Zyklon B. In 1951 the merger was dissolved.

In 2018 Bayer was heavily criticised for taking over the American company Monsanto, producer of genetically modified planting material but also of poisonous substances such as Agent Orange, used during the Vietnamese war, and the weed-killer (and bee-killer) glyphosat. So, although we cannot determine for what purpose that sealed bottle was used, we can listen to the stories all those small bottles can tell us.

DE VRIJBUITERS VAN KIDERLEN

Wim Snickers

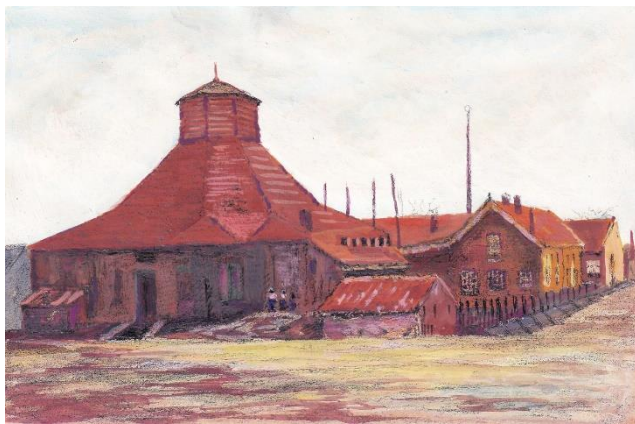
In het laatste nummer van ons tijdschrift, nr.162 - 3^e kwartaal 2020, kwamen de geredde brieven van distilleerderij E. Kiderlen uit Delfshaven uit januari/februari 1884 aan de glasfabriek Van Deventer & Co. ter sprake.

Een goede zaak!

Kiderlen behoorde tot de distillateurs en soms ook gistfabrieken die voor de jeneverfabricage zelf 'spiritus' gingen maken als alternatief voor de aloude grondstof moutwijn. Merkwaardigerwijze waren dit veelal juist bedrijven buiten de moutwijn/jeneverstad Schiedam. Dikwijls kwamen zij daar technisch niet helemaal mee rond. Zij werden dan overgenomen door de Nederlandsche Gist-&Spiritusfabriek uit Delft. Zo kwam dit bedrijf aan tientallen jenevermerken uit Nederland en België, die zij dikwijls handhaafde. De NG&SF zelf was naar de laatste technische en wetenschappelijke inzichten opgezet. Zij maakte zelf geen jenever, maar hield in het algemeen de overgenomen distillateurs op hun oude locatie in bedrijf.

Aan de Delfhavense Schie had Kiderlen zijn bedrijf na een brand in 1892 geheel gemoderniseerd. Zij ging ook zelf ruwe spiritus verwerken en in 1897 ook voor de NGSF die op dat moment daarvoor zelf onvoldoende capaciteit bezat. Dit resulteerde in 1904 in de overname van de 'Nederlandsche Gist en Spiritusfabriek, voorheen E. Kiderlen' en deze ging verder onder de nieuwe naam: 'Netherlands Distilleries'. Rotterdam was in korte tijd enorm gegroeid van 148000 inwoners in 1880 tot 512000 in 1920 en had behoefte aan grond voor woningbouw. Sinds 1886 was

Delfshaven bij die stad gevoegd. De Albrechtskade, had zich tot een Delfshavens industrie gebied ontwikkeld waar van 1862 tot 1913 de glasfabriek van Muller en Gagestein was gevestigd. Kiderlen werd in 1924 naar Schiedam verplaatst, waar door de teruggang van de branders en gedistilleerdindustrie een groot terrein beschikbaar was. Een aantal jaren later was aan de Albrechtskade woningbouw gerealiseerd en was van de oude toestand niets meer te herkennen. Naar Schiedam was ook hun kistenfabriek meeverhuisd, die ook aan andere NG&SF bedrijven leverde, evenals hun kurkenfabriek, die de grootste van Nederland was. In Schiedam werd in de panden ook ondergebracht het kantoor en de productie van een andere 'onderhorig bedrijf' (zoals de NG&SF dat noemde): NV Boll & Dunlop Distilleerderij, oorspronkelijk uit Rotterdam. Naast de vestiging lag nog een distilleerderij: Rijnbende. In 1922 had de familie hun aandelen al verkocht aan de NG&SF. Maar wat een verschil in bedrijfsvoering! Zij trad heel

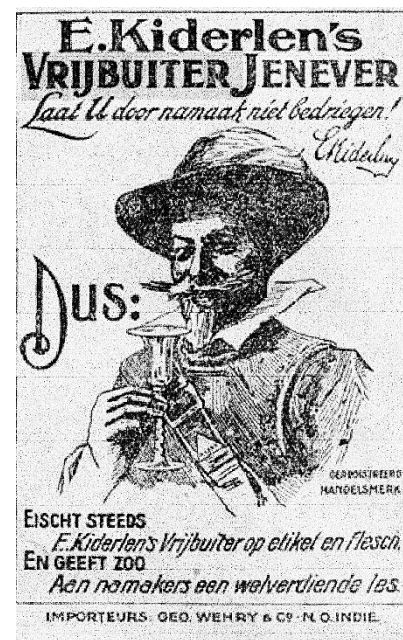

De glasfabriek 'Het Admiraalschip van Piet Hein' (1862-1913) met rechts de woningen van de eigenaars de heer Muller en mevrouw Gagestein. Waterverf met crayon, 14x9cm. Maker onbekend.

zelfstandig op en voerde een eigen beleid, terwijl het buurbedrijf veel meer werd aangestuurd vanuit Delft. De gedistilleerdindustrie was hard aan sanering toe en in 1960 fuseerden de naast elkaar gelegen NG&SF bedrijven. Maar omdat Rijnbende een eigen CAO had waren er voor dezelfde functies soms verschillende beloningen, en dat gaf wrijving. Maar langzamerhand veranderde de filosofie en de bedrijfsvoering. De NG&SF evolueerde tot een ander type bedrijf, n.l. minder gericht op alcohol/jenever. Na een tussenfase is het nu al jaren een DSM bedrijf. Al in 1970 waren de distillateurs belangen ondergebracht in de Henkes groep en er heeft zich later nog een verdere sanering en concentratie van de drankindustrie voltrokken.

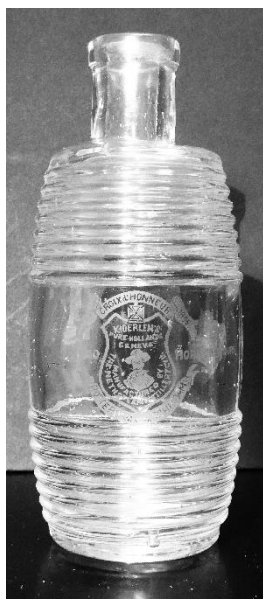
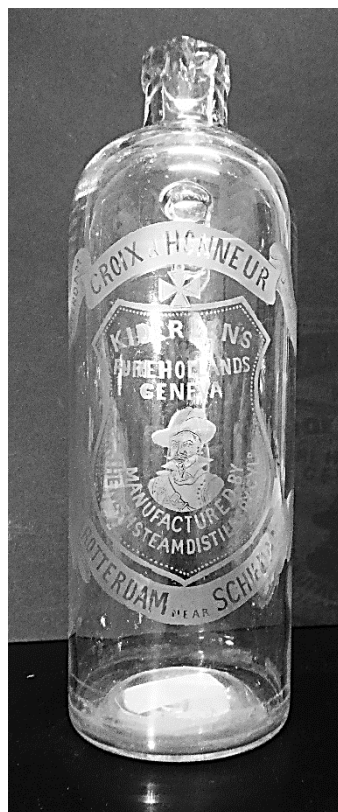

Boven: Een tweetal advertenties. Let op de vermelding 'Tjap Toean' een 'extra' merk dat aangeeft dat de jenever voor de Heeren in Indië bestemd is. Deze tekst komt in behakking ook voor de zijkant van de groene fles op pagina 25.

Tegel 17,5 x 20 cm. Na de verhuizing stond op de etiketten Schiedam en soms Schiedam en Delft als plaats van vestiging.

In nr. 162 van het Glashistorisch Tijdschrift wordt gerefereerd naar de geëtste afbeeldingen van de Leiders uit de Zuid-Afrikaanse Boerenoorlog op de Kiderlen jeneverflessen. Maar Kiderlen had ook haar eigen Vrijbouter! In mijn verzameling bevindt zich een in Leerdam vervaardigde, mond geblazen jeneverkruik met oor en een schenkclip. Op de fles het portret van een man met een zwierige hoed: een vrijbouter. Hoewel deze niet als zodanig wordt benoemd. Wel de tekst: AMSTERDAM CROIS d'HONNEUR 1895 en onderaan: ROTTERDAM near SCHIEDAM. Vooral deze laatste tekst stemt velen tot tevredenheid; zo krijg je een indicatie waar Rotterdam ligt. Er bestaat ook een klein tonvormig flesje van 13 cm, incl. een 2,5 cm lange hals; grootste dia. 6,5 cm. Dikke ribbels boven en onder en op het gladde middenstuk dezelfde afbeelding als op de genoemde fles.

In het begin van de Henkes periode voerde men nog het merk 'E. Kiderlen Freebooter-Geneva'. Zonder de afbeelding van de vrijbouter, maar wel met vele 'prize medals' op het etiket. (Afbeelding uit '150 jaar Henkes' -1975). Tegenwoordig voert Gall & Gall het merk **Vrijbouter** voor een drietal goedkope producten: Vieux, Jonge Jenever (35%) en Lichte Borrel (30%).

Op het etiket staat onder een onleesbare handtekening de tekst: 'Distillateurs anno 1822 Schiedam' en: 'In opdracht van Gall & Gall Beverwijk'. Volgens een artikel dat Lo van Sintmaartensdijk lang geleden schreef voor 'De Oude Flesch' onder de titel 'In Kannen en Kruiken' was 1822 het oprichtingsjaar van Schade en Buysing, de enige die in dat jaar vermeld wordt. Sinds 1952 behoort dat merk echter tot de BOLS groep. Welke marketeer zou deze combinatie bedacht hebben? Ergens schuurt er iets bij mij.

Bronnen: Gedenkboek 1870 1930 *Nederlandsche Gist-&Spiritusfabriek*
Johan Soetens *In glas verpakt* Amsterdam 2001

BIZARRE BOTTLES BOUTEILLES BIZARRES

Johan Soetens

Voor wie vreesde dat we, na het echec van de ‘gouden’ Trump wodkaflles, het wel gehad zouden hebben met speciale ontwerpen voor excentrieke egotrippers is er nieuws: zes maanden nadat Elon Musk, de man van de elektrische Tesla auto, op 1 april 2018 voor de grap, leunend tegen een Tesla model 3 en omringd door ‘Teslaquila’ flessen, vertelde dat het bedrijf bankroet was, diende hij een patentverzoek in voor een eigen merk Tequila, verpakt in een 75 cl. mondgeblazen fles in de vorm van een bliksemflits. Nu, twee jaar later is het product op de markt gekomen, echter alleen in enkele speciaal geselecteerde staten van Amerika maar wie er 250 dollar voor over heeft kan het ook via de website proberen aan te schaffen. Voor dat geld krijg je er gratis een metalen houdertje bij om de fles overeind te houden.

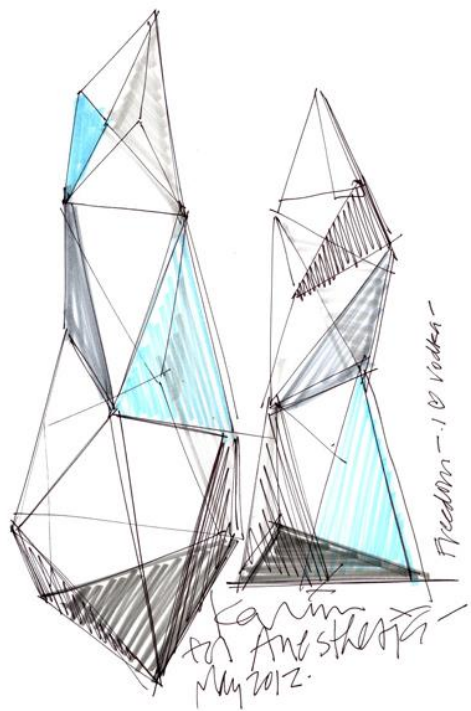
De tequila heeft 15 maanden liggen rijpen in vaten van Frans eiken en werd geproduceerd door het Mexicaanse bedrijf Nosostros Tequila, dat zijn eigen producten in de meest simpele fles verpakt die men zich kan voorstellen.

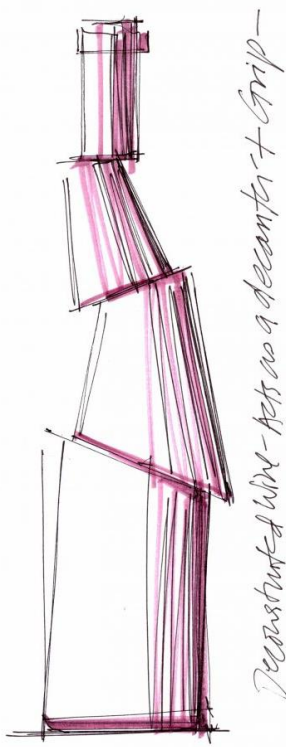
Voor wie liever iets anders drinkt maar toch bij Amerika wil blijven is er Anastasia Vodka. Waarschijnlijk had niemand ooit gehoord van dat merk als niet de New Yorkse designer Karim Hashid, winnaar van de ‘American Prize for Design’ 2020, er een speciale fles voor had ontworpen, zich baserende op de letters A van Anastasia en de V van V(W)odka.

Als U meer bewondering voelt opkomen voor de vormconstructeur die uit de hier getoonde schets een bruikbare glasvorm wist te maken dan voor de ontwerper, dan voel ik helemaal met U mee.

De in 1960 in Caïro geboren Hashid groeide op in Canada en is bekend om zijn drastisch met de traditie brekende ontwerpstyl, of dat nu stoelen, kookpannen, woonhuizen of flessen betreft.

Anastasia Wodka was enige tijd in Nederland te koop voor ca. € 50,- per fles maar schijnt nu van de Nederlandse markt verdwenen te zijn.

In 2017 kreeg Karim Hashid het verzoek een speciale, sterk opvallende fles te ontwerpen voor de Canadese wijnbouwer Straton Vineyards, in Ontario, die moest afwijken van de traditionele vormgeving. Straton levert o.a. een ongefilterde wijn die nog op z'n ouderwets gedecanteerd zou moeten worden. Het werd een model moezelwijnfles die in vier stukken lijkt te zijn gehakt.

Opvallend is-ie zeker, maar mooi is anders. De ontwerpers van de Leerdamse glasschool zouden zich in hun graf omdraaien als zoiets daar geproduceerd zou moeten worden maar de fles bleek toch onverwacht praktisch want bij het uitschenken blijft het depot van de Cabernet Franc achter de barrières in de fles hangen.

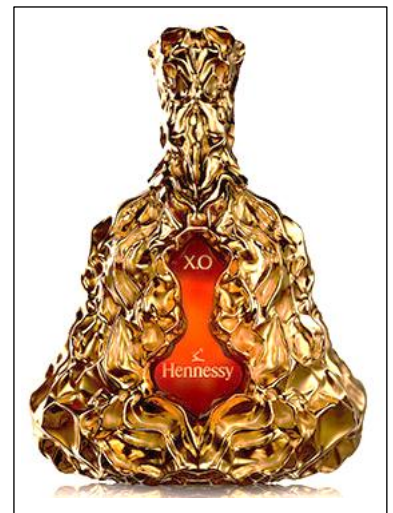

In 2020 kreeg de Amerikaanse architect

Frank Gehry, in 1989 winnaar van de pretentieuze Pritzler Design Prize, opdracht een fles te creëren ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van Cognac Hennessy XO. Hij koos daarvoor de bestaande karaf-fles, een ontwerp uit 1947, en voorzag die van een bronzen, met 24 karaats goud bedekt omhulsel. Voor de vormgeving en voor de uitvoering van de kristallen houder liet hij zich inspireren door de lichtreflexen in de rivier de Charente, die langs de Hennessy distilleerderij loopt.

Het zal niemand verbazen dat van deze uitvoering slechts een beperkt aantal is gemaakt en de prijs is evenmin verwonderlijk. Voor 15.000 Pond, in 2020 althans nog zo'n 16.000 Euro bent U de eigenaar. U krijgt er een bijzondere kartonnen doos bij cadeau!

Het zou niet veel moeite kosten om nog enkele pagina's met dit soort 'bizarre bottles' te vullen.

Mooi zijn ze vrijwel nooit. Je vraagt je af wie zoiets koopt. Enfin, het wordt tijd dat ik mezelf wat inschenk uit die simpel gevormde maar o zo iconische vierkante fles.

Ik heb zojuist gehoord dat-ie lekker koud staat.

In oktober j.l. ontvingen wij bericht dat Dijkstra Vereenigde, onze gewaardeerde adverteerder (en mijn eerste werkgever 'in het glas') een overeenkomst is aangegaan met de holding van Gaasch Packaging in het Belgische Mollem. Deze 'Industrial Packaging Group S.A.', gevestigd in Luxemburg, verkreeg daarbij een meerderheidsbelang. Ik kreeg een goed gevoel bij dit bericht. Vele jaren heb ik vanuit mijn functie in Schiedam plezierig zaken gedaan met Gaasch Packaging. Aan hun uitstekende contacten in de markt en de samenwerking die daaruit ontstond dankt de fabriek in Leerdam de bouw van de achtste fabriek: nog altijd een bron van werkgelegenheid en technische vooruitgang.

Tegelijkertijd veroorzaakte het bij mij een stroom aan herinneringen aan de na-oorlogse jaren waarvan nog maar weinigen getuigenis kunnen afleggen. Daarom hierbij een terugblik, aangevuld met enkele anecdoten om de glimlach er in te houden.

Het is 1897 als de kooplieden Albert en Hendrik Dijkstra als officiële vertegenwoordigers van Duitslands grootste flessenfabriek, de 'Gerresheimer Glasshütte Werke vormals Ferd. Heye' te Düsseldorf een verkoopkantoor en magazijn openen aan de Amsterdamse Nieuwe Zijds Voorburgwal.

De zaken gaan goed. De Nederlandse glasfabrieken zijn veelal kleine bedrijven, grotendeels gericht op de jenever industrie en de kwaliteit die ze leveren laat nogal eens te wensen over.

Zo kan geen limonadefabrikant voor de in 1892 door Hiram Codd uitgevonden kogelflesjes om de kwaliteit heen van de door Dijkstra geleverde 'Anker' kogelflesjes.

Dat waren gewoon de beste.

Reeds drie jaar na de oprichting kan Hendrik Dijkstra het zich permitteren om zijn magazijn te laten slopen om het te vervangen door een prestigieus nieuw bedrijfspand dat zich over de volle lengte van de naastgelegen Sint Jacobs steeg uitstrekt. Tegelijk worden de andere panden in de steeg aangekocht zodat de dames die daar het oudste beroep ter wereld plegen uit te oefenen een ander heenkomen moeten zoeken. Het pand op no. 23, hier te zien op een foto uit 1927, bestaat nog steeds maar tegenwoordig zijn er appartementen in gevestigd. De bewoners daarvan oefenen eerzame beroepen uit.

In 1924 kwam een aandelenruil tot stand tussen de in 1899 gevormde 'Vereenigde Gasfabrieken' en de Gerresheimer Glashütte Werke om te voorkomen dat deze laatste een eigen mechanische flessenfabriek in Nederland zou beginnen. De Amsterdamse verkoopkantoren van de Vereenigde Glasfabrieken en van Gerresheim werden samengevoegd, vandaar de naam 'Dijkstra Vereenigde'.

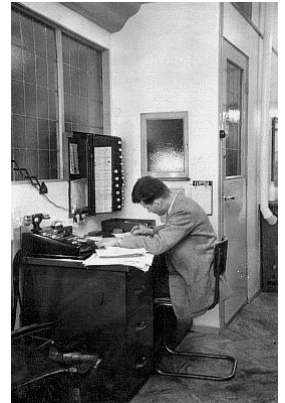
Hendrik Dijkstra en later zijn zoon Mathijs, die hem zou opvolgen, moesten voortaan wel een door Schiedam aangewezen directeur naast zich dulden.

Een dubbele directie met figuren uit verschillende culturen: dat ging maar moeizaam samen en er is daar op die eerste verdieping heel wat afgevochten.

Wie in de vroege jaren 1950 de voordeur binnenstapte, trad de afdeling 'verpakkingsglas' binnen en had goede kans achter het loket waar hij zijn bestelling wilde doen een jongeman aan te treffen die bezig was te leren dat een 'zwarte knop' geen deurknop was maar een donkergroene bordeauxfles met knopziel, een 'fiool' geen muziekinstrument maar een medicijnfles en dat een kelderlfs niet per se uit de kelder hoefde te komen.

Glashandel Dijkstra-Vereenigde was een van de handelshuizen waarmee de directie in Schiedam zich omringd had als een soort veiligheids barriere tegen die lastige klantenwereld waar ze zo weinig mogelijk van af wilde weten. Omgekeerd hadden de klanten er behoefte aan dat de groothandel hun belangen op de juiste manier verdedigde. Zo was er het handelshuis Sauerbier, opgericht door een vroegere glasfabrikant (Sauerbier & Mijnlief 1861-1923 in Nieuwekerk a/d IJssel: na de oorlog gevestigd in het Groothandelsgebouw te Rotterdam), en verder de vroegere verkoopkantoren van de Glasfabriek A.J.Bakker uit Nieuw Buinen in Den Haag, Pont's Glashandel, van oudsher het officiële verkoopkanaal van de Leerdamse witglasfabriek, Walters'flessenhandel in Vlaardingen, gevestigd in het gebouw waar in 1899 de geboorte van de Vereenigde Glasfabrieken had plaats gevonden en voorts de voormalige strohulzenfabriek en flessenhandel Catalonië in Tilburg.

Het kistbedje

Mathijs Dijkstra, zoon van de oprichter kon het maar moeilijk vinden met zijn collega-directeur die vanuit een geheel verschillende bedrijfscultuur kwam. Mathijs Dijkstra kon de zon in het water zien schijnen: zijn collega keek alleen maar of er soms een dubbeltje op de bodem lag. In het directiekantoor op de eerste verdieping, dat zij samen deelden, zat Dijkstra met zijn rug tegen het raam, zo ver mogelijk weg van de Groninger Poppo Last die met rug naar zijn collega en zijn gezicht naar de muur zat en vanuit die positie de rook van zijn sigaren tegen een schilderij blies. Het was een tafereel met koeien in de wei, dat gaandeweg zijn frisheid verloren had en een steeds herfstachtiger tint aannam. Mathijs Dijkstra kon in een strenge winter in de lunchtijd alle secretaresses inladen in het slagschip van een auto dat hij reed, ze over het ijs naar Marken rijden en ze daar trakteren op zalm met rijwijn. Poppo Last gaf een van zijn naaste medewerkers bij diens huwelijk namens de firma een plastic kookwekkertje uit de handelsvoorraad van de firma cadeau.

De heer Last had een vrouw die aan plotselinge hoofdpijnen leed, vooral als hij achter het stuur zat en ze wilde in Amsterdam dan ook stevast door mij rondgereden worden. Hij had ook een aangenomen dochter die ik eveneens onder mijn hoede moest nemen en met wie ik op zoek moest gaan naar een geschikte kamer. Of hij verwachtte dat mijn diensten zich verder zouden uitstrekken weet ik niet maar op een gegeven moment was de dochter zwanger zonder dat ik mij daarmee bemoeid had en opa ging zich voorbereiden op het grootvaderschap.

Nu was de heer Last bezig om in zijn ziel een Amsterdammer te worden. Hij meende daarin ook steeds beter te slagen al was het proces voor de omstanders pijnlijk om gade te slaan. Met grote volharding bezocht hij het Waterlooplein vanwaar hij terugkeerde naar kantoor met nieuwe uitdrukkingen en oude rotzooi. Op een dag viel zijn oog op een kinderledikantje en, hoewel nog niet direct aan de orde, leek hem dat een aardig welkomstgeschenk voor de nieuwe wereldburger.

Spaarde ook meteen de kosten van een wieg uit.

Het bedje had zo te zien reeds enkele generaties dienst gedaan maar solide was het wel. De vier zijden hadden geen spijlen of andere opening zodat de toekomstige bewoner door niets kon worden afgeleid bij het staren naar de zoldering. Het was geschilderd in een ziekelijke lijkkleur met toefjes van oud-rose, alles deugdelijk gebutst en gehavend maar dat mocht niet hinderen. In dienst was een manus-van-alles die flessen en potten voor verzending gereed maakte, melk haalde voor de kantoor meisjes, auto's waste en die ook met de verfkwast overweg kon. De man heette Brouwer en ik voel me nog schuldig dat ik nooit zijn voornaam te weten ben gekomen.

Dus het was 'Brouwer, kom eens ev'n bov'n. Knap jij dat bedje eens ev'n netjes op en geef het een fris kleurtje'. Nou, dat deed Brouwer. Frisser dan blauw bestaat niet en hoe blauwer hoe frisser, zo is het ook nog eens een keer.

Nog nooit heb ik een kinderbedje gezien in zo'n tranentrekkende kobaltkleur.

Ik weet niet hoe het geschenk uiteindelijk bij de pleegdochter in de smaak gevallen is.

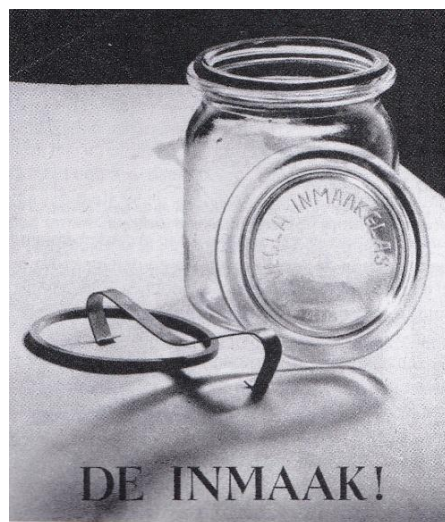
Hopelijk heeft ze de hele zaak maar blauw blauw gelaten.

Met een tweede vestiging in Groningen en vijf full-time vertegenwoordigers voor verpakkingsglas langs de weg was Dijkstra Vereenigde de grootste distributeur van flessen in Nederland en daar bleef het niet bij. Na decennialange pogingen, die reeds onder Napoleon begonnen om groenten te conserveren, lukte het de Duitse chemicus Rudolf Rempel in 1892 om met behulp van zijn vrouw de monding van glazen potten vlak genoeg af te slijpen om met een deksel en rubberring een betrouwbare afsluiting te krijgen. Zijn eerste klant, Johann Weck, verkreeg de alleenverkooprechten en begon een glasfabriek ten Zuidoosten van Berlijn. Zowel vanuit deze, in WO II verwoeste fabriek, als uit de naoorlogse vestiging nabij Bonn zouden miljoenen 'Weckpotten' hun weg naar de huisvrouw vinden en 'Wecken' was gedurende de oogsttijd voor veel huismoeders een wekenlange klus tot moeder HAK het uiteindelijk van hun zou overnemen.

Natuurlijk lieten de Nederlandse glasfabrieken zich niet onbetuigd. In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog bestond een derde van de omzet van de Vereenigde Glasfabrieken uit huishoud conservenpotten. De potten en bijbehorende deksels werden in de fabriek vlak geslepen, een werk dat door zeer jonge medewerkers werd

gedaan. Die ontbraken na de oorlog, maar de toenmalige technische directeur, ir. Timmer, ontwierp een conservenglas zonder geslepen rand maar met een rubberring met een vierkant profiel die voldoende veerkracht had om afwijkingen van de glasrand op te vangen. Dat moest natuurlijk wel uitgelegd worden aan winkeliers en huisvrouwen en dat betekende werk aan de winkel voor de mannen van Dijkstra-Vereenigde. Er werd een afdeling 'huishoudglas' geopend en er moest gesjouwd worden met kookketels, kookthermometers, klemmen en ringen. In stad en land werden kookdemonstraties georganiseerd

om het wantrouwen in deze nieuwe potten weg te nemen en er werden instructie- en receptenboekjes uitgedeeld. In 1950 maakte filmpionier Otto van Neijenhoff een promotiefilm die tijdens de demonstraties vertoond werd en die nog altijd een beeld geeft van de ongelofelijke tuttigheid van deze periode. De Dijkstra vertegenwoordigers hadden van tijd tot tijd daarom ook nog een 16mm. filmprojector aan boord. Naar gelang de gewoonte om thuis 'in te maken' afnam breidde het assortiment zich uit met andere artikelen zoals kookwekkers, warmwater bedkruiken, weegschalen, koortsthermometers en een lange reeks andere huishoudelijke artikelen.

Ook rubberen handschoenen behoorden tot het assortiment. Plastic en vinyl waren nog vrijwel onbekende of niet bestaande zaken en behalve bij laboranten en ander medisch personeel vonden de handschoenen ook aftrek bij huisvrouwen die tijdens het aardappelschillen hun handen schoon wilden houden. Omdat dat nogal onhandig ging kwam de fabrikant, Hevea Rubber, op het idee om een protectie voor alleen de duim en wijsvinger aan te bieden: de twee vingers die uiteindelijk het meest te verduren kregen.

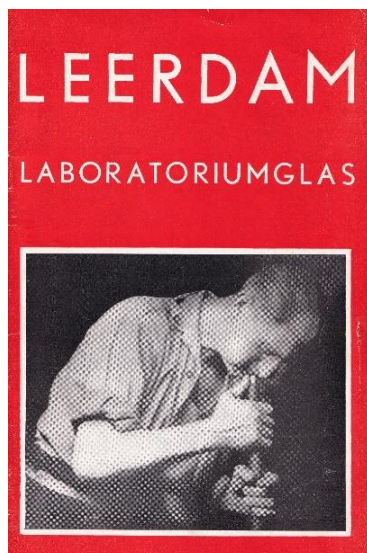
De vertegenwoordigers werden op pad gestuurd om te zien of er interesse was voor dat product. Het resultaat viel tegen. Er werd lauw op gereageerd, behalve in de kuststreek waar de belangstelling overweldigend bleek. De verkoper die in de strook tussen Hoek van Holland en Bergen aan Zee bezig was boekte een record aan orders en werd gehuldigd als verkoper van het jaar. Hij werd, samen met de chef van de afdeling, beloond met een bonus en ten voorbeeld gesteld aan zijn collega's hetgeen zijn populariteit niet weinig beschadigde. Maar niet getreurd: vrijwel alle apothekers, drogisten en zelfs grote hotels hadden nog nooit vertoonde orders geplaatst en er bleek sprake te zijn van een echt gat in de markt. Halleluja. Toen kwam het moment van levering.

Een speciale bestelauto werd volgeladen maar die kwam na een dag weer even vol terug.

Bij alle adressen was de lading na een eerste blik op de inhoud van de dozen geweigerd.

Dat voerde tot verhitte telefoongesprekken met klanten die rubber vingers besteld hadden maar voor een ander doel dan de fabrikant ervan in gedachten had. 'Wat denk je dat ze hier doen in de duinen ?

Aardappelen schillen? Uiteindelijk zat er niets anders op dan de vingers in het magazijn te zetten, wachtend op betere tijden die nooit gekomen zijn. Onnodig te zeggen dat de verleende bonussen moesten worden terugbetaald. Die werden op het eerstvolgende maandsalaris in mindering gebracht. De betrokkenen werden nog lang met de vinger nagewezen.

Aan het eind van de jaren dertig kwam Leerdam met een eigen merk Laboratoriumglas, dat als LEERDAM LABORATORIUMGLAS op de markt werd gebracht. De producten die in deze speciale glasoort werden vervaardigd werden voorzien van een geëst Leerdam driehoekmerk met daaronder in hoofdletters LEERDAM. Het laboratorium glas - een boorsilicaatglas met een laag alkali gehalte, behorend tot de eerste hydrolytische klasse, waarvan bijvoorbeeld ook bloedtransfusie flessen werden gemaakt- werd niet voor alle laboratorium artikelen gebruikt, ook een sterk natron/kalk glas werd verwerkt, dat door de fabriek onder naam Thermax in de handel bracht. Het Leerdam laboratorium glas was destijds een geducht concurrent van het Pyrex glas (1917) en het Jena glas uit Duitsland. Binnen het kader van de gebruikseisen waren veel producten door A.D.Copier vormgegeven.

In Amsterdam werd met voortvarendheid de verkoop ter hand genomen. Een hele etage werd ingericht voor de 'Laboratorium afdeling' die al

snel niet slechts glas verkocht maar tevens laboratorium apparatuur zoals balansen, broedstoven en centrifuges. Die laatste categorie is uitgegroeid tot een bedrijfsonderdeel dat voor een belangrijk deel tekent voor de 23 miljoen die Dijkstra Vereenigde jaarlijks omzet (opgave 2019).

Na de Tweede Wereldoorlog was ook een afdeling farmaceutisch glas opgezet om medicijnflessen en voorraadflessen te verkopen aan apothekers en drogisten. Midden jaren '50 stonden die flesjes nog op statiegeld en in iedere apotheek kon je, verborgen achter een rubberen gordijn een knecht zien staan die in een ton warm water de retourflessen stond te spoelen. Geen wonder dat je niet van je hoest af kwam. Pas tegen het eind van het decennium kwam aan deze dubieuze toestand een einde door de introductie van flesjes zonder statiegeld. Ook die zijn tegenwoordig verdwenen maar niet de afdeling farmacie van Dijkstra Vereenigde! Al vroeg zocht men omzet-uitbreiding in producten die weinig meer met glas te maken hadden: op den duur verkochten ze ook 'bewegingshulpmiddelen' en zelfs ziekenhuisbedden. Het ontbrak de afdelingschefs van Dijkstra Vereenigde niet aan ondernemingslust. Zo werd omstreeks 1980 gestart met een divisie verpakkingsmachines en in 2000 werd een nieuwe divisie farmacie opgericht die geen glaswerk verkocht maar apparatuur om medicijnen te verpakken. Deze groeide zo hard dat ze in 2008 werd ondergebracht in een nieuwe BV: HD Medi B.V. waarvoor in 2010 een speciaal gebouw werd neergezet. In 2014 werden alle aandelen daarvan verkocht aan de Koreaanse toeleverancier JVM ltd. En dat allemaal voortgekomen uit de verkoop van apothekersflesjes!

Maar we lopen op de zaken vooruit. In 1954 breidde Dijkstra Vereenigde uit met een tweede kantoorpand in Amsterdam door overname van de groothandel in farmaceutisch glaswerk Delius & Co. gevestigd aan de Gelderse kade. Oorspronkelijk was dat het verkoopkantoor van de medicijnflessenfabriek 'Anna' in Diemen (1907-1911). Ook zij hadden inmiddels het assortiment uitgebreid met een groot aantal nevenartikelen en waren daardoor een ideale partner, te meer omdat het enorme gebouw aan de Amsterdamse Gelderse kade in één klap alle problemen rond

opslag- en kantoorruimte oploste en tevens aan de staf een aantal goed ingevoerde medewerkers toevoegde. De afdeling verpakkingsglas kreeg versterking door de komst van Karel van Mill, zoon van één der oprichters van de glasfabriek 'Anna' waarmee ik levenslang bevriend zou blijven. Nu was het zijn beurt om te leren dat een kalkoentje geen vogel is en een paardenhoef niets met dat dier te maken heeft.

Na een maand van inwerken kon ik gaan doen waarvoor ik ooit aangenomen was: de concurrentie te lijf gaan. en zorgen dat de vrachtwagens van de zaak de hele dag werk hadden met als een van de prioriteiten het vervoer van melkflessen.

Vracht)auto van de zaak

Het was vlak na de oorlog niet zo eenvoudig om aan een vrachtauto te komen; de meeste waren tijdens de oorlog door de Duitsers gevorderd maar in de Lybische woestijn lagen er meer dan ze daar nodig hadden. Een erfenis van Montgomery's Woestijnratten. Het vereiste slechts enkele doortastende handelaren om er een aantal, met kogelgaten en al, naar Nederland te halen. Naar ik meen was Maup Caransa daar één van. Hij had zijn zaak aan het Waterlooplein, pal naast de haringinleggerij van Kroon.

Dijkstra kreeg dus een vrachtwagen, een vroegere leger-Bedfort. Het laadplateau lag scheef naar links maar flessen werden bezorgd in houten kratten waar zo'n honderd flessen van een liter in gingen met een gewicht van 80 kilo en bij kleinere flessen zelfs van 100 kilo. Zo'n vrachtje verschuift niet zo gauw. Dat veranderde toen ik er werk van ging maken om orders te krijgen van de Amsterdamse melkinrichtingen zoals de O.V.V. die gevestigd was achter de Stadsschouwburg, waar nu het poppodium en theater 'De Melkweg' te vinden is en de Melkfabriek HOLLAND in de 1^e Jan Steenstraat. Die bedrijven konden slechts nieuwe flessen verwerken als ze in hun eigen metalen kratjes van 12 stuks werden aangevoerd. Die moesten dan wel eerst bij de melkfabriek worden opgehaald. Tot dan toe was dat werk gedaan door concurrent Glasindustrie Thijssens, importeur van Engelse melkflessen die lange tijd een betere reputatie hadden genoten dan de flessen uit Schiedam. Beide leveranciers beoorloogden elkaar via advertenties maar persoonlijk contact wint het altijd.

Zodra de leveringen op gang kwamen waarschuwde de chauffeur, Toon Smit, voor de instabiliteit van zo'n vracht metalen kratjes maar er werd pas naar hem geluisterd toen zijn lading bij het nemen van een bocht de wetten der natuur volgde en de kratjes als spelende kinderen van zijn hellend laadplateau afgleden. AU, dat deed zeer in de portemonnee. Er moest na bijna 15 jaar toch maar een nieuwe truck komen, een 30-tons DAF.

Er kwamen meer moderniteiten. De leiding in Schiedam wilde dat er een ideënbus werd geïnstalleerd en Toon Smit had direct al een goed idee. De laadbak van de nieuwe DAF

bleef aan het einde altijd zo'n halve meter onbenut. Als je daar nu een extra stuk aan zou lassen en deugdelijk ondersteunen, kon je een hele laag kratten extra meenemen. Goed idee! Doen we meteen.

Toon kwam in het personeelsblaadje te staan en kreeg vijf en twintig gulden premie.

Lange tijd ging alles goed. Tot de zomer aanbrak.

Bij het wisselen van het seizoen werden de typische seizoensartikelen die toch verder het hele jaar niet meer verkocht zouden worden, naar het reservemagazijn gebracht dat gelegen was aan de Oude Zijds Kolk. Zij die Amsterdam kennen weten dat dit een van de meest Middeleeuws aandoende grachtjes van de stad is, deels met huizen die recht het water in gaan, deels met een smalle kade. De gevel van de oude pakhuizen werd hier en daar onderbroken door warm verlichte etalages waarin van oudsher zondig plezier werd aangeboden.

Daar komt Toon met zijn verlengde DAF. Hij neemt die bocht al jaren fluitend maar dit keer fluit hij niet lang want hij wordt overstemd door het akelig geluid van schrapende bakstenen en erger, dat van de versplintering van een etalage vol losbandigheid. Oh, Oh, dat gaat zeer doen. De reparatie is nog te overzien maar hoe gaan we om met gedeelde inkomsten van de raamexploitant? Wie er ook betalen moet: niet de zaak. Toon moet zijn stomme ideeën voortaan maar ergens anders deponeren. Van nu af aan wordt wekelijks vijf en twintig gulden op zijn loon ingehouden tot de schade vergoed is.

73C107

Op een van de meest schilderachtige locaties van Amsterdam, aan de Binnenkant no 25, vlak bij de Montelbaanstoren, was de wijnhandel gevestigd van G.S. (Geert) Roders. Zijn broer beheerde een importhandel van wijnen op fust maar hij zelf handelde in gebottelde wijnen van wat men toen 'democratisch karakter' noemde. Het nieuwe wijndrinken was in opkomst en wijn in de populaire prijsklasse veroverde na de studentenkamers ook de woonruimtes van de burgerij. Het moest vooral allemaal betaalbaar blijven en daarom kocht Roders tweede hands flessen op die in het souterrain onderin het grachtenpand werden gespoeld. Er waren in Amsterdam minstens drie firma's die zich met de handel in gebruikte flessen bezighielden en bij restaurants de lege flessen opkochten. Pas als ze niet genoeg konden leveren kwam ik er aan te pas. Het gevolg was een ratjetoe aan afmetingen en modellen; bourgogneflessen uit alle hoeken en gaten van Frankrijk, zware champagneflessen, aangevuld met bourgogneflessen vanuit de Schiedamse glasfabriek.

Verder was het in dat onderstuk waar de spoelmachine stond een smeerbeel van jewelste met vuile flessen, afgeweekte etiketten en natte dozen. Kortom een werkomgeving die de discipline en kwaliteitsbewaking niet ten goede kwam.

'Mijnheer Roders, waarom gaat U niet over op éénmalige flessen, zonder statiegeld?'

'Dat kan ik niet betalen'. 'Hoeveel flessen vult U per jaar af?' 'Honderdtwintig duizend'.

'Mag ik eens een fles voor U laten ontwerpen van 70 cl. in plaats van de nu gebruikte 75 cl.? (Toen kon dat nog - tegenwoordig schrijft de Europese wetgeving 75 cl. voor). Volgens de officiële prijslijst is een fles van die inhoud veel goedkoper dus we maken gebruik van de domheid van de samenstellers er van en U bespaart ook nog 600 liter wijn. De flessen komen kant en klaar in dozen en U bent ook alle kosten van de spoeloperatie kwijt.'

Drie weken later hadden we allebei ons huiswerk gemaakt. Het groen geschilderde houten model fles dat ik meebracht ging in productie onder het fabrieksnummer 73C107 (gek, dat je dat soort dingen niet vergeet) en zou in korte tijd de gehele wijnhandel veroveren.

De fabriek was blij met de onverwachte stroom orders en de technisch directeur Han Timmer stond er op met mij het eerste exemplaar aan de heer Roders te overhandigen. Daar haalden we zelfs de krant mee en daar sta ik dan: een treetje lager op de stoep, zoals het hoort, terwijl Han Timmer doet alsof hij het allemaal zelf bedacht heeft.

Dagen later, toen we de eerste gevulde fles samen hadden leeggemaakt hield Geert Roders mij tegen toen ik de deur uit wilde gaan. 'Mijnheer Soetens – U wordt directeur daar'

Héé? U heeft het vermogen om de belangen van de klant en die van de fabriek bijeen te brengen. Dat is het hout waaruit een directeur gesneden wordt.'

Nou ja, dat was in ieder geval aardig bedoeld dacht ik terwijl ik op mijn tweede hands fiets richting Waterlooplein koerste.

Eens kijken of ze daar nog haringpotten nodig hebben.

Ir. Timmer (l) overhandigt de heer Roders de eerste mono-Bourgognefles

De eerste bestelling wordt afgeleverd

In 1957 overleed de directeur van de Vereenigde Glasfabrieken na 33 jaar het bedrijf op autoritaire wijze geleid te hebben waardoor medewerkers grondig hadden afgeleerd zelfstandig een besluit te nemen. Deze gebeurtenis zou voeren tot een serie bizarre voorvallen die van grote invloed zouden zijn op de ontwikkelingen bij Dijkstra-Vereenigde.

De opvolger in Schiedam had zijn benoeming hoofdzakelijk te danken aan het feit dat ze hem in zijn bestaande baan kwijt wilden maar vertrok na een jaar. Het was de bedoeling dat de door hem benoemde verkoop directeur, een aimabele man die echter niets van verkopen afwist, eveneens zou moeten vertrekken maar de ontslagbrief die netjes uitgetypt klaar lag voor de president commissaris werd nooit ondertekend want deze stierf de nacht van te voren aan een hartstilstand. Een nieuwe directeur werd gevonden in de man die de KLM in Amerika had vertegenwoordigd: de oud verzetsman Koeleman die in het concentratiekamp Natzweiler, in de Franse Elzas gevangen had gezeten. Dat was een kamp binnen het 'Nacht und Nebel' programma van de Duitsers, bedoeld om mensen spoorloos te laten verdwijnen. 22.000 mensen hebben daar het leven gelaten waaronder 280 van de 600 Nederlanders. Eén van de gevangenen was Willem Roessingh, een van de eersten die in het 'Oranjehotel' te Scheveningen werd opgesloten. De twee raakten bevriend en vriendschappen die onder dit soort omstandigheden gesloten worden zijn hecht. Roessingh aanvaarde de functie van directeur verkoop (!) naast de verkoop directeur met als taak de marktgerichtheid van de organisatie te bevorderen en vroeg mij om een dag per week naar Schiedam te komen om hem daarbij te helpen. Dat werd al gauw full time.

Ook Koeleman stierf echter aan een hartinfarct en werd opgevolgd door drs. Heule, een commerciële man die een radicale maatregel nam om de Schiedamse verkoopstaf marktgericht te maken. Hij sloot enkele kleine handelsfirma's, legde een groot bedrag op tafel om de glashandel Sauerbier over te nemen, beëindigde de tussenfunctie van Dijkstra-Vereenigde in de sector verpakkingsglas en concentreerde alle commerciële verpakkingsglas activiteiten in Schiedam, inclusief alle bij de genoemde handelshuizen betrokken stafmedewerkers.

BOEM! Dat was schrikken aan de Nieuwe Zijds Voorburgwal in Amsterdam. De afdelingen laboratorium en farmacie konden gewoon doorgaan en ook voor de vertegenwoordigers verpakkingsglas veranderde er niet veel: die woonden toch al in of nabij hun rayon maar de kantoor medewerkers verpakkingsglas stonden plots voor een afgrond. Het was de transitietijd van kolen naar aardgas en het enige dat de directie kon bedenken om de chauffeurs aan het werk te houden was de Gemeente aan te bieden oude kolenkachels op te halen.

Met Karel van Mill maakte ik een plan: import van flaconnage en van modellen en kleuren die we in Schiedam niet wilden of konden maken. Verder bediening van kleine afnemers die ze in Schiedam niet zagen staan. Aan een paar pallets yoghurtpotten aan een bio boer is vaak meer te verdienen dan aan een truckvol standaardspul.

Ik heb altijd grote bewondering gehad voor de manier waarop mijn vroegere collega's zich hebben weten te handhaven. In 1972 werden de panden in de Amsterdamse binnenstad verlaten en een moderne vestiging gevonden nabij het NS station Sloterdijk. In 1993 was Dijkstra Vereenigde zo gegroeid dat een compleet nieuwe vestiging in Lelystad werd betrokken, in 2001 gevolgd door een management buy-out. Daarna ging het nog harder. Al in 2004 werd aan het pand een extra opslag van 1600 m2 toegevoegd en in 2015 nog eens een opslag van 1300 m2. Door mijn pensionering, in 1996, heb ik dat niet meer meegemaakt. Des te meer genoeg doet het me dat de jonge verkoper die ik in 1988 in Schiedam kon aannemen is uitgegroeid tot directeur van de sector verpakkingen. Rob Verbakel zal het, met zijn rustige vakbekwame aanpak goed kunnen vinden met de collega's van Gaasch Packaging. Terugkijkend denk je; wat een geluk dat Dijkstra Vereenigde destijds uit de handen is gebleven van de zogenaamde Capital Partners en de Amerikanen die eerst de eens zo trotse Gerresheimer Glasshütte Werke letterlijk met de grond gelijk hebben gemaakt en recent de Schiedamse fabriek naar de bliksem geholpen hebben. Met niet geringe trots kijk ik naar de foto's van het fraaie bedrijfsgebouw en de mooie verpakkingen die ze leveren. En als U het nog niet wist: ook de moutwijnfles van het Jenevermuseum is een Dijkstra fles en siert de achterkant van dit blad!

EN DAN DIT NOG.....

BELEVENIS VAN EEN VERZAMELAAR

Rob Faassen

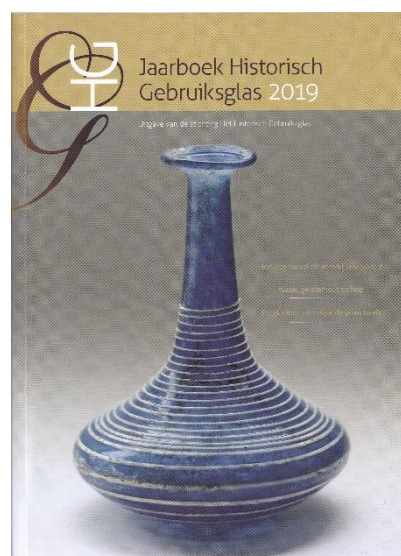

Deze Duitse wespenval kon ik een tijdje geleden op de kop tikken.

Het is een Duits exemplaar gemaakt eind 19e eeuw. 13,5cm hoog 10cm breed en geblazen in groen-blauw glas in een 2delige mal. De wandoppervlakte is nogal ongelijkmatig, met putjes en knobbeltjes. Ook de malnaad is duidelijk te zien. De mond en hals zijn naar buiten omgebogen en onregelmatig en niet egaal afgewerkt.

Deze exemplaren werden in de Rijnstreek gebruikt in fruit-en druivenplantages en werden opgehangen aan de takken van de bomen, gevuld met een zoete vloeistof, die de wespen lokten. Als een wesp eenmaal in deze fles zat, kon hij de uitgang niet meer vinden en stierf een zoete verdrinkingsdood. Dit deed men omdat wespen veel schade kunnen aanbrengen aan vruchten. Ze knabbelen gaten in de vruchten, zodat deze niet meer geschikt zijn voor de handel of gebruik. In een val kunnen soms wel honderd wespen hun dood vinden. Ze moeten wel geregeld leeg gemaakt worden en weer voorzien worden met een nieuwe vloeistof

JAARBOEK STICHTING HET HISTORISCH GEBRUIKSGLAS

Het jaarboek 2019 van de Stichting het Historisch Gebruiksglas is gereed gekomen met daarin interessante bijdragen van Hans van Rossum, glashistorica Marianne Stern, archeologen Jacobine Melis en Marijke Nieuwenhuis en glasrestaurateur Ton Lupak. Normaal konden wij het voor € 10,00 aanschaffen tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst maar daar heeft de Corona crisis een stokje voor gestoken. Voor € 15,00 wordt het nu per post toegezonden.

(Het Historisch Gebruiksglas, p/a Rotterdamse Rijkweg 190, 3042AV Rotterdam;

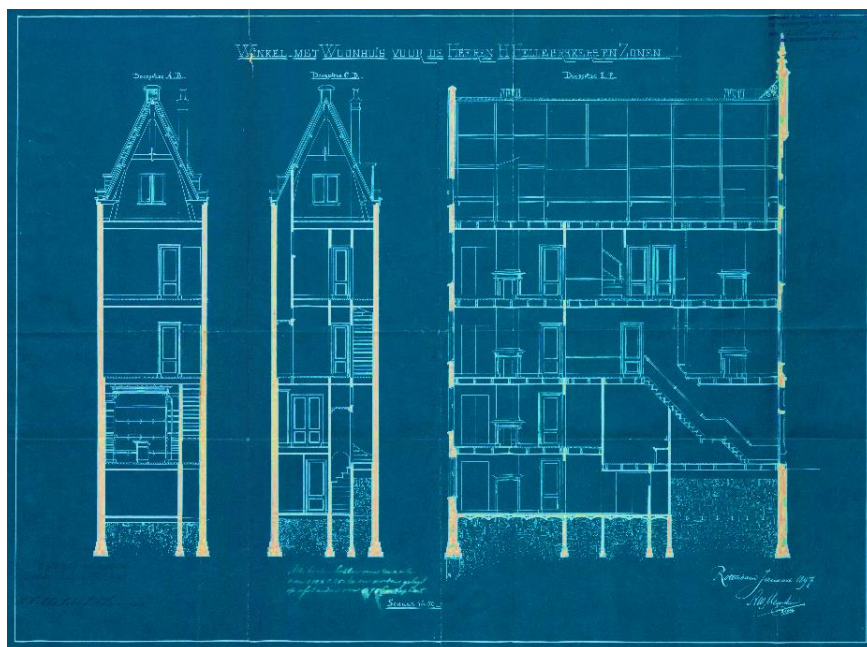
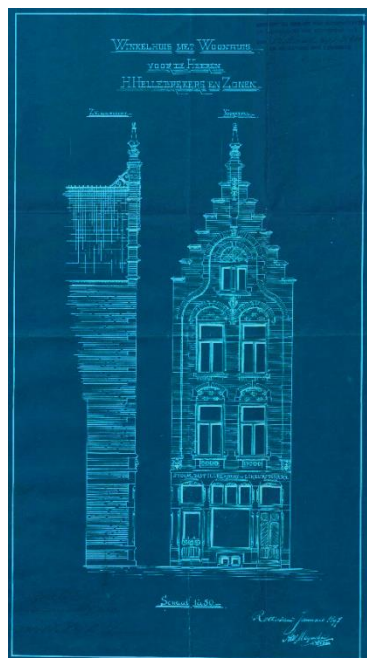
contact@hethistorischgebruiksglas.nl; NL61 RABO 0305 0005 19). Van harte aanbevolen!

In 1839 begon mijn voorvader Hellebrekers een slijterij in 't Hang in Rotterdam. De opvolgers, zijn zonen, hadden kennelijk expansie drift, kochten in 1860 een groot pand aan het Haagsche Veer en begonnen daar een distilleerderij - likeurstokerij en wijnhandel. Daar bleef het niet bij, want ze wilden er nog slijterijen (filialen) bij hebben voor de verkoop van hun producten. Het werden er zes en later nog meer. Eén pand stak er met vlag en wimpel bovenuit en dat was gelegen aan de Havenstraat 11 in Rotterdam / Delfshaven.

Door gewijzigde zakelijke omstandigheden zijn alle filialen gesloten en werd het pand Havenstraat een proeflokaal. De start door uitbater W.Terlouw was een groot succes. De Horeca wisselt nogal eens van eigenaar maar uiteindelijk is er nu wéér een bevlogen eigenaar: Peter Bender. Boven de zaak woont een neefje van hem met de bijzondere naam Heime 't Hart en deze was geïnteresseerd in de historie van dit bijzondere pand. Hij ging op zoek, kwam

terecht bij het kadaster en ontdekte daar deze **BLAUWDRUKKEN** uit 1897 (!) met als opdrachtgever de 'Heeren H.Hellebrekers en Zonen' voor een winkel en woonhuis. Wat een tekenkunde in detailwerk en dat staande voor een groot bord met een verschuifbare tekenhaak. Ik was ontroerd toen ik de uitvergrotingen zag en niet alleen daarom. Het was een nog bewaard gebleven stukje historie van Hellebrekers, want door het bombardement op Rotterdam was ons bedrijf aan het Haagsche Veer compleet afgebrand.

De speurder onder u zal zeker opmerken : Het was toch een slijterij maar op de gevel staat: **Stoom Distilleerderij en Likeurstokerij** ! Ik heb het donkerbruine gevoel dat de Heeren daarmee een prikje uit wilden delen aan hun collega-concurrent HENKES die even verderop zat in Delfshaven. '**Wij zijn er ook**', zo gaat dat.

Ook werd een tekst (met geschilderde letters) aangebracht op de achterzijde van het pand dat uitkijkt over de Voorhaven waaraan ook Henkes gevestigd was. De huidige beheerder heeft deze tekst opnieuw laten aanbrengen, Mocht u daar in de buurt zijn, een bezoek aan dit proeflokaal 'de Ooievaar' recht tegenover de lage Erfbrug is de moeite waard met nog de originele winkelinrichting. U mag ook nog mijn groeten doen aan Peter Bender en proosten met een glas in de hand !

JENEVER IS EEN EERBIEDWAARDIG VOCHT

Johan Soetens

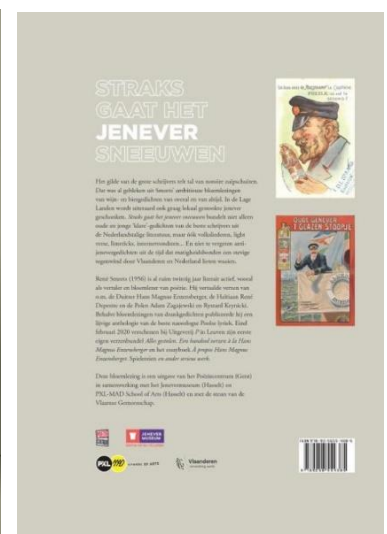
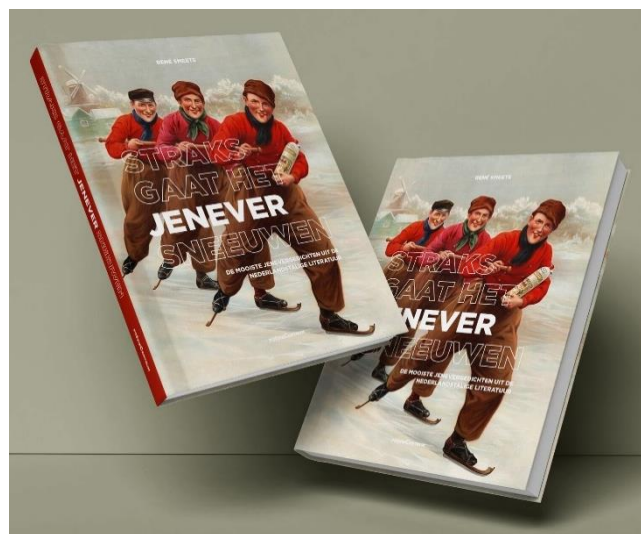

*Jenever beide en liefde
Verblijden een zeeman
't meest,
Verbannen saam de zorgen
En kwellingen uit zijn geest.
By liefde en by jenever
Blijft hoofd noch boezem
ooit koel,
En 'k smaakte vaak van
beiden
Een bijster prettig gevoel.
Jacob van Lennep*

'Nou... als dat zou kunnen.... dacht ik toen ik deze uitnodiging uit de bus haalde, maar het bleek de eerste regel te zijn van een 'jenevergedicht' n.l. het 'Winterlied' van J. Bernlef synoniem van Hendrik Jan Marsman (1937-2012),

Van 25 september 2020 tot 3 januari 2021 organiseerde het Jenevermuseum in Hasselt een happening rond poëzie en jenever waarbij niet alleen het heilzame effect er van op de creativiteit van de dichters aan de orde kwam maar vooral de wijze waarop deze haar neerslag vond in aan het edele vocht gewijde gedichten. De neerslag daarvan treft men aan in het boek dat samengesteld werd door René Smeets (1956) (géén telg uit het roemruchte Hasselts jenevergeslacht) en al ruim twintig jaar literair actief, vooral als vertaler en bloemlezer van poëzie. Het is een uitgave van het Poëziecentrum (Gent) in samenwerking met het Jenevermuseum (Hasselt) en PXL-MAD School of Arts (Hasselt) en met de steun van de Vlaamse Gemeenschap. Er staan 145 gedichten in maar toch mis ik er een. Die krijgt U hieronder van mij cadeau.

Voor € 25,00 bent U de eigenaar maar voor wie dit leest en de tentoonstelling gemist heeft is er goed nieuws: in 2021 komt de tentoonstelling, een idee van de studenten scenografie van de Universiteit van Hasselt, naar het Jenevermuseum in Schiedam.

Statiegeld retour

*Jenever kopen deed je voor de flessen
De inhoud nam je min of meer voor lief
Om dagelijks je grote dorst te lessen
Zodat je toch wel vaak het glaasje hief.
Maar (in de grond der zaak behoorlijk
clever)
Het statiegeld, dát was het hoofdmotief
Zo kon je kopen, eeuwig en for ever
Een kringloop zonder al te veel excessen
Want echt bezopen, nee, dat was je never*

Tom Bezemer

*Hij proefde rum aan melodieuze
stranden
Cognac in fraaie, eeuwenoude panden
En voorts.. de nectar onzer lage landen
Oh, man van smaak –
dit is het wat gij zocht
Verkondig het in allerlei verbanden
Vermeldt het in gesprekken en op
wanden:
Jenever is een eerbiedwaardig vocht*

Drs. P.

GOED NIEUWS VOOR VEGANISTEN!

Johan Soetens

NAAST VERMEER'S MELKMEISJE IS ER NU OOK EEN JENEVERMEISJE

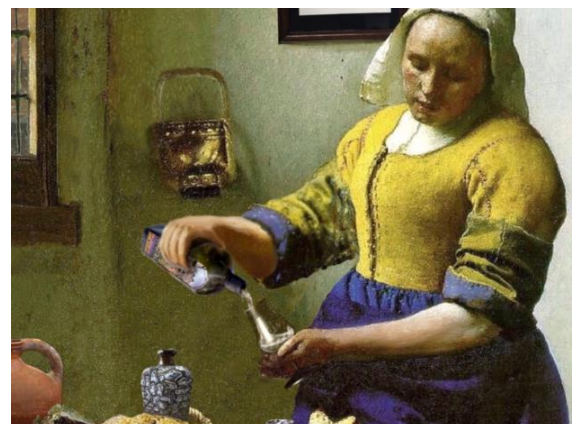
Op 19 september vond in de tegenover het Jenevermuseum, nabij de museummolen De Walvisch, gelegen Westvestkerk de uitreiking plaats van de Vriendenfles 2020. Traditiegetrouw gebeurde dat door het overhandigen van de eerste fles aan de burgemeester van Schiedam, Cor Lamers. Vanaf de oprichting in 2004 beijveren de Vrienden van het Jenevermuseum zich om de groei en bloei daarvan te bevorderen en ieder jaar krijgt een lokale kunstenaar de opdracht voor het vervaardigen van een etiket. De kunstenaar krijgt alle vrijheid en mag in het Jenevermuseum een expositie over zijn werk inrichten. Dit jaar, alweer de 16e keer dat een Vriendenfles werd aangeboden, viel dat genoeg te beurt aan de

surrealistische schilder Willem den Broeder.

Vriendenflessen zijn gevuld met in het Jenevermuseum gestookte moutwijn en vormen een gewild verzamelobject. De genummerde oplage is beperkt tot 150 á 200 stuks en voor zover die niet allemaal door de Vrienden zijn aangeschaft kunnen bezoekers aan het museum er de hand op leggen – op één na, want de serie van nu 16 uitvoeringen behoort tot de collectie van het museum. In een volgend nummer hopen we daar aandacht aan te besteden.

Het verrassende aan de expositie van eigen werk die Willem den Broeder inrichtte was het schilderij dat hij maakte in de ruimte op de eerste verdieping daarbij teruggrijpend op een van de beroemde werken van Johannes Vermeer. Wanneer U dit leest is de expositie helaas afgelopen, dus U zult het met deze foto's moeten doen.

Beleef keramiek en glas van alle kanten...

Word ook lid en ontvang:

Drie keer per jaar het tijdschrift Vormen uit Vuur

Vol informatie over keramiek en glas, hedendaags, archeologisch en wetenschappelijk, onmisbaar voor iedere liefhebber.

Bovendien ontvangt u regelmatig onze Nieuwsbrief **VLAM!**

Uitnodigingen voor allerlei activiteiten

Exclusieve excursies naar bijzondere tentoonstellingen, bezoek aan particuliere collecties of een symposium. Dikwijls begeleid door prominente autoriteiten uit de wereld van keramiek en glas.

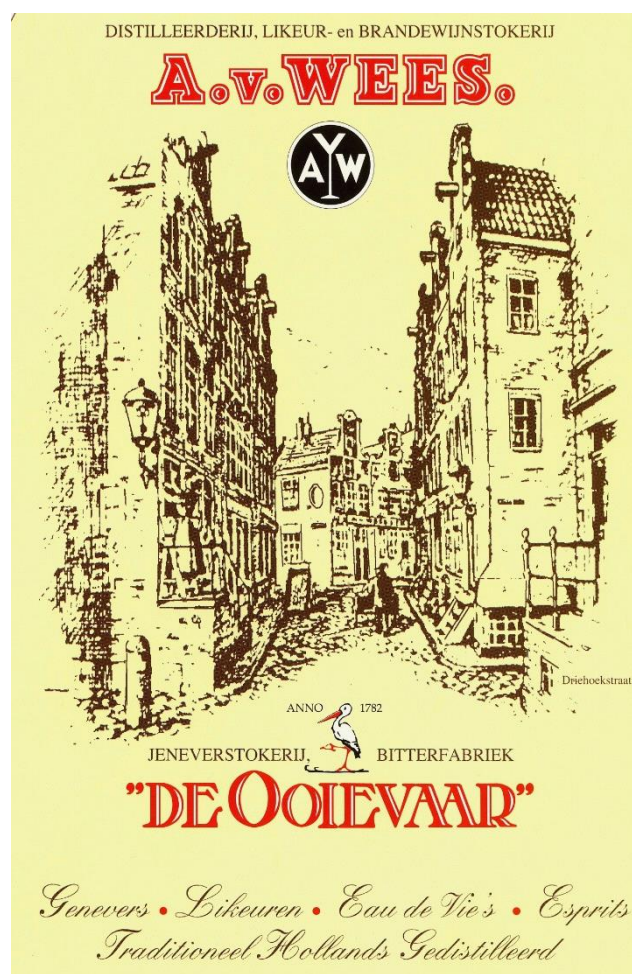
**€45,-
per jaar**

**Word nu lid en ontvang
het laatste nummer
van 2020 gratis!**

Schrijf u in via: www.vormenuitvuur.nl

Nederlandse Vereniging van Vrienden
van Ceramiek en Glas

Geen 18, geen alcohol. Geniet, maar drink met mate.

HET VERHAAL VAN ONZE SPECIALE BLEND

Graandistillaten en gelagerde granen-eau-de-vie. Sinds 1691 stookt de familie Nolet in Schiedam jenever met karakter. Die stook je niet zomaar, die stook je met passie en geduld. Het geduld dat Carel Jr. en Bob Nolet, de elfde generatie, hadden bij het creëren van KETEL 1 Matuur. Onder toezien van vader Carel Nolet Sr. stookten zij samen met de meesterstoker van KETEL 1 deze ambachtelijke jenever. De nieuwe trots in een lange en rijke historie.

De kern is een speciale blend van hout gelagerde granen-eau-de-vie, jeneverbessen en kruiden. Die krijgt alle tijd om in fusten van eikenhout tot volle wasdom te komen.

Het resultaat proeft u terug in de gerijpte graanjenever die zich KETEL 1 Matuur mag noemen. Eigenzinnig van karakter en daarom niet onbeperkt leverbaar.

KETEL 1
Jenever

EEN VERHAAL APART
KETEL1.NL

BRANDERIJ DE TWEELENGH

NOTARIS

NOTARIS Jeneverspecialiteiten.
Pure bekoring.

OLD SCHIEDAM
ORIGINAL MALT & RYE GENEVER

Jenever Museum
museum & proeverij

DE GEKROONDE BRANDERSKETEL
brandery & slijterij